

**GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN**

JURIDISKA INSTITUTIONEN

Programmet för juris kandidatexamen

Tillämpade studier, 30 hp

Vårterminen 2012

Grov kvinnofridskränkning

**– En nödvändig anomali, förblindad av kön, i
bekämpandet av mäns våld mot kvinnor i nära relationer**

Författare: Linda Dahlstrand

Ämne: Straffrätt

Handledare: Universitetslektor Gösta Westerlund

Sammanfattning

I Sverige dör ca 17 kvinnor och flera tusen kvinnor utsätts för misshandel varje år av en man som hon har eller har haft en nära relation med. Förutom att den utsatta kvinnan förlorar en del av sin frihet får många barn växa upp i en familj präglad av våld. Ett våld i vilket våldet i sig blir den talande maktfaktorn för mannens egen vilja. Varje år kostar även mäns våld mot kvinnor i nära relationer vårt samhälle över tre miljarder kronor.

Våld mot kvinnor i nära relationer är både ett mångfacetterat och ett allvarligt samhällsproblem. För att motverka och uppmärksamma mäns våld mot kvinnor i nära relationer tillsatte regeringen den 1 juli 1993 en kommission, den s.k. Kvinnovåldskommissionen. Kvinnovåldskommissionen arbetade ur ett kvinnoperspektiv vilket innebar att utredningen utformades efter kvinnors verklighet och erfarenheter. Utgångspunkten i utredningen var den maktfördelning och avsaknad av jämställdhet som råder mellan könen, vilket bygger på den historiska samhällsstrukturen om mäns överordning och kvinnors underordning, en grogrund för mäns våld mot kvinnor.

Kvinnovåldskommissionens utredning resulterade i införandet av fridskränkingsbrotten, grov fridskränkning respektive grov kvinnofridskränkning, BrB 4:4 a, den 1 juli 1998. Anledningen till att bestämmelsen BrB 4:4 a delades in i två stycken med två brottsrubriceringar var för att tydliggöra och lättare kunna kartlägga och visa på omfattningen av mäns våld mot kvinnor i nära relationer. BrB 4:4 a skilde sig åt från andra straffrättsliga regler. De systematiska gärningar som en kvinna eller annat brottsoffer utsatts för av en närstående man skulle bedömas utifrån ett helhetsperspektiv istället för att bedömas var för sig, samt att gärningarna i en åklagares gärningsbeskrivning inte behövde vara preciserade till tid och rum, vilket annars är en förutsättning för straffansvar. Utifrån ett helhetsperspektiv skulle brottets allvarliga karaktär bättre framgå som skulle resultera i mer adekvata och längre utdömda fängelsestraff. Även relativt lindriga former av systematiska kränkningar skulle därmed bli lättare att komma åt och uppmärksammas. Genom att gärningarna inte behövde preciseras till tid och rum utökades möjligheten för en åklagare att kunna åtala en man för grov kvinnofridskränkning även om en kvinna som utsatts för

upprepade övergrepp inte kunnat precisera övergreppen till tid och rum. Det som krävdes var att gärningarna var preciserade till sin karaktär och kunde hänföras till en bestämd tidsperiod.

För straffansvar enligt BrB 4:4 a första stycket krävs att de systematiska gärningarna begåtts mot en närstående eller tidigare närstående person, exempelvis syskon eller förälder. För att dömas för grov kvinnofridskränkning enligt bestämmelsens andra stycke skall gärningarna begåtts av en man mot en kvinna som han är gift med eller varit gift med eller som han bor eller bott tillsammans under äktenskapsliknande förhållande. Bestämmelsens övriga rekvisit framkommer i första stycket och skall tillämpas på båda styckena i BrB 4:4 a. Rekvisiten i bestämmelsen är att de systematiska gärningarna måste vara ett brott enligt BrB kap. 3,4 eller 6, utgjort led i en upprepad kränkning samt varit ägnade att allvarligt skada kvinnans självkänsla. Desto allvarligare kränkningar en kvinna utsatts för desto färre antal krävs för att de skall anses utgöra en upprepad kränkning och varit ägnade att skada kvinnans självkänsla. Om gärningarna varit ägnade att allvarligt skada kvinnans självkänsla är upp till domstolen att bedöma utifrån om de typiskt sett kan antas leda till att offrets självkänsla allvarligt skadats.

Efter HD:s avgörandet i NJA 1999 s. 102 ändrades bestämmelsens ordalydelse när det gällde rekvisitet upprepad kränkning. Ändringen innebar att en man inte tidigare måste dömts för att ha begått gärningar mot samma kvinna för att rekvisitet led i en upprepad kränkning skulle anses uppfyllt. Den nya lagändringen som trädde i kraft 1 januari 2000 stod därmed i samklang med lagstiftarens intentioner, att de gärningar som mannen stod åtalad för var tillräckligt för att gärningarna skulle utgöra led i en upprepad kränkning. Straffskalan för fridskränkningensbrotten är fängelse lägst sex månader och högst sex år.

Praxis, doktrin och statistik visar på att domstolarna i 73 procent dömer en man för grov kvinnofridskränkning när en åklagare åtalat för detta brott. Praxis visar även på att fängelsestraffet blir längre när en man dömts för grov kvinnofridskränkning och inte för varje gärning. Däremot är lindriga former av kränkningar sällan aktuella för åtal. Den praxis som gått igenom visar på att det saknas tydligare riktlinjer för vad som kan bedömas som en nedre gräns för när gärningarna utifrån antal och karaktär

skall bedömas som en upprepad kränkning. Praxis visar även på restriktivitet från domstolarna att döma en man för grov kvinnofridskränkning trots att gärningarna är fler än två och ej är av lindrig karaktär. När det gäller rekvisitet ägnad att allvarligt skada kvinnans självkänsla har domstolen vägt in omständigheter som kan ifrågasättas utifrån legalitetsprincipen. Istället för att utgå ifrån om mannens handlingar typiskt sett ansetts allvarligt skada kvinnans självkänsla har domstolen vägt in omständigheter som inte är straffbelagda. Inte heller när det gäller detta rekvisit finns det någon tydlig nedre gräns för när gärningar typiskt sett anses allvarligt kränkt kvinnans självkänsla. Det vanligaste brottet som ingår i grov kvinnofridskränkning är misshandel av normalgraden enligt BrB 3:5. Trots att systematiska gärningar som en kvinna utsatts för i en nära relation kan bedömas som en grov misshandel eller en synnerligen grov misshandel finns inga publicerade rättsfall på att domstolen gjort en sådan bedömning. Praxis visar på vikten av att ett par skall ha varit folkbokförda på samma adress och den tid som paret varit tillsammans för att en man skall kunna dömas för grov kvinnofridskränkning. Lägsta straff för grov kvinnofridskränkning är fängelse sex månader, medelvärdet för utdömda straff är 10,6 månaders fängelse. Statistik visar på att domstolen vid utdömda fängelsestraff förhåller sig till straffskalans nedre del och väldigt sällan dömer en man till fängelsestraff i straffskalans övre del. Under 2005 dömdes ingen man för grov kvinnofridskränkning till fängelse som översteg 50 % av straffskalan.

Syftet med införandet av brottet grov kvinnofridskränkning i den svenska strafflagstiftningen har uppnåtts på så sätt att domstolen till stor del bedömer upprepade kränkningar som en kvinna utsatts för av en man i en nära relation ur ett helhetsperspektiv. Målet med bestämmelsens införande har inte uppnåtts eftersom statistik visar på att lindriga kränkningar sällan ingår i ett åtal för grov kvinnofridskränkning. Domstolen visar även på en restriktivitet och återhållsamhet i sina domslut vilket gör att bestämmelsen inte nyttjas till sin fulla kapacitet. För att kunna använda bestämmelsen till fullo måste praxis utvecklas genom att det tydligare framgår vilken nedre gräns som krävs för att gärningarna skall utgöra en upprepad kränkning och ägnade att allvarligt kränka kvinnans självkänsla. En åklagares gärningsbeskrivningar visar sig vara väldigt preciserade till både tid och rum även vid åtal för grov kvinnofridskränkning vilket i enlighet med lagstiftarens intentioner sannolikt är mer än vad som krävs för att straffansvar skall kunna utdömas. Ett

tydliggörande från högre rätt behövs därför för vad som egentligen menas med att gärningarna skall vara preciserade till sin karaktär och kan hänföras till en bestämd tidsperiod.

Införandet av grov kvinnofridskränkning har varit en viktig del för att komma åt mäns våld mot kvinnor i nära relationer och resulterat i förbättrade förutsättningar att bekämpa detta våld. Det utrymme för tolkning som bestämmelsen ger måste dock utnyttjas bättre för att syftet med bestämmelsens införande skall uppnås. För att nå sin fulla kapacitet och komma närmare lagstiftarens intentioner med införandet av bestämmelsen måste den lagtekniska konstruktionen ändras. Genom att göra en gradindelning med misshandelsparagraferna som förebild skulle domstolen bland annat initieras att i större utsträckning använda sig av straffskalans övre del och även öppna upp för att lindrigare fall av kränkningar blir aktuella för åtal. Ett införande av ett nytt rekvisit ”känslomässig bindning” i bestämmelsen skulle bland annat föranleda att domstolen inte förblindas av förlegade uppfattningar för vad det innebär att leva under äktenskapsliknande förhållanden, utan att de är gärningarnas karaktär och antal som skall stå i fokus för bedömningen av huruvida mannen skall dömas för grov kvinnofridskränkning eller ej, inte hur lång tid som paret varit tillsammans eller om paret varit skrivna på samma adress. Vi är en bra bit på väg i bekämpandet av mäns våld mot kvinnor i nära relationer, men det kan och måste bli mycket bättre.

Förord

Äntligen, ett litet ord som summerar den fantastiska känslan efter några intensiva, spännande och lärorika år som student på juridiska fakulteten i Göteborg.

I mitt arbete med denna uppsats vill jag tacka min handledare Gösta Westerlund för hans inspirerande konstruktiva kritik. Ewa Varga för att hon under hela skrivprocessen bidragit med sin uppfriskande entusiasm, kontinuerliga uppmuntran och support samtidigt som hon varit ett ovärderligt juridiskt bollplank. Jag vill tacka Johan Florin Ljungqvist för sina genomläsningar och hjälp med förfiningar av uppsatsens språkliga formuleringar. Mina fina vänner Christina Florin Ljungqvist och Lilly Dahlström för deras vishet, stöd, skratt och kärlek. Sist men inte minst min mamma för alla hennes kloka ord, värme och kärlek.

Förkortningar

BrB	Brottsbalken
BRÅ	Brottsförebyggande rådet
DS	Departementsskrivelse
EKMR	Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna,
FN	Förenta nationerna
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätt
JustR	Justitieråd
Prop.	Proposition
RF	Regeringsformen
RH	Rättsfall från hovrätten
SOU	Statens offentliga utredningar
TR	Tingsrätt

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	2
Förkortningar.....	7
1. Inledning	10
1.1 Syfte	12
1.2 Frågeställningar.....	12
1.3 Metod och material	12
1.4 Avgränsning.....	13
1.5 Disposition.....	14
2 Bakgrund	15
2.1 Historisk tillbakablick på kvinnans ställning i samhället	15
2.1.1 Landskapslagarna	15
2.1.2 1734 års lag	16
2.1.3 1864 års strafflag (SL).....	16
2.1.4 1965 års brottsbalk.....	17
2.2 Den straffrättsliga utvecklingen om mäns våld mot kvinnor	18
2.2.1 Lagstiftningsåtgärder för att bekämpa mäns våld mot kvinnor	18
2.3 Bakgrund till införandet av den straffrättsliga regleringen om grov kvinnofridskränkning.....	18
3 Bakomliggande faktorer av våldet mot kvinnor	20
3.1 Förklaringsmodeller.....	21
3.1.1 Den individualpsykologiska teorin	21
3.1.2 Den socialpsykologiska teorin.....	21
3.1.3 Den strukturella teorin	21
3.2 Normaliseringsprocessen	22
3.3 Jämställdhet	22
4 Straffrätt	24
4.1 Allmänt om straffrätt.....	24
4.1.1 Brotsrubricering	24
4.2 Objektiva och subjektiva rekvisit	25
4.3 Straffrättsliga principer.....	25
4.3.1 Legalitetsprincipen	25
4.3.2 In dubio mitius.....	26
4.3.3 In dubio pro reo.....	26
4.3.4 In idem ne pas.....	26
4.4 Brottskonkurrens	26
4.5 Preskription	27
4.6 Perdurerande brott	28
4.7 Nödvarn.....	30
5 Förarbeten	30
6 Fridskränkningens brottsuppbyggnad och konstruktion	41
6.1 Två brottsbenämningar i en paragraf	42
6.2 Brotten enligt BrB kap. 3, 4 eller 6	42
6.3 Straffskalan.....	43
6.4 Rekvisiten.....	43
6.4.1 Rekvisiten ”led i en upprepad kränkning” och ”allvarligt skada personens självkänsla”	
43	
6.5 Rekvisitens relation till varandra.....	44
6.6 Närståendebegreppet	45
6.7 Individualiseringskravet	45

7	Rättsfallsstudier	48
7.1	Rättsfall från Högsta domstolen.....	49
7.2	Rättsfall från Hovrätterna.....	57
8	Brottets relation till ringa misshandel, misshandel av normalgraden, grov misshandel och synnerligen grov misshandel.....	65
9	Statistik	71
9.1	Våldets kostnader	71
9.2	Brottstyper	72
9.2.1	<i>De vanligaste brotten.....</i>	72
9.3	Åklagarmyndighetens påföljdsinventering	73
9.4	Påföljd innan fridskränkingsbrottens införande.....	73
10	Analys.....	74
11	Avslutande kommentar	78
	Källförteckning	79
	Offentligt tryck	79
	Litteratur	80
	Elektroniska källor	81
	Artiklar	82

1. Inledning

Den grekiske filosofen Aristoteles ansåg att kvinnans uppgift var att föda barn och hennes roll i livet var att lyda mannen.¹ Mannen var fulländad, kvinnan en psykiskt och fysiskt defekt varelse. Aristoteles syn på kvinnan och hennes roll i samhället påverkade förutom det västerländska samhället och dess civilisation även kyrkans värdering och syn på kvinnan. Kyrkans inställning till kvinnan satte sin prägel på hela medeltiden. Som exempel härpå kan anges följande citat:

”som det svagare könet bör hustrun kunna räkna med mannens medkänsla och hans plikt är att älska henne, hustrun skall vara sin man underdånig och mannen är hustruns huvud”.²

Flera stora författare och filosofer som i stor grad påverkat samhällets utveckling har framhåvt att kvinnans roll i samhället är att vara mannen underordnad. En av dessa författare och filosofer är Jean Jaques Rousseau, upplysningstidens främste föreläsare. Hans syn på kvinnans roll i samhället framgår i följande citat:

”Kvinnors fostran bör alltid sättas i relation till männen. Att behaga oss, vara, oss till nytta, få oss att älska och akta dem, att uppfostra oss när vi är små, att ta hand om oss när vi är vuxna, att råda oss, trösta oss och göra vårt liv lätt och behagligt. Detta är städse kvinnornas plikter och vad de bör få lära sig som barn”.³

Ovan nämnda citat kanske för många upplevs som både verklighetsfrämmande och på gränsen till ironi. Kvinnans roll i samhället att hon som det svagare könet, tillhörde mannen och var honom underordnad, är dock en inställning som i olika grad påverkat vår straffrättsliga utveckling och, enligt mig, idag fortfarande finns kvar. Skillnaden är att det i de äldre straffrättsliga lagarna framgår mer tydligt och är starkare förankrat i samhället överlag att kvinnan och mannen inte är två likvärdiga parter än vad det gör idag. Genom att lyfta fram ett samhällsproblem i en bestämmelse genom ett alltför starkt fokus på kön och inte på att vara människa oavsett kön, befäster lagstiftare inte bara ett uråldrigt och befängt synsätt i vilket kvinnan ses som den svagare parten och underordnad mannen. Det leder även till att själva sakfrågan kommer i skymundan

¹ Från Platon till kommunismens fall, Liedman, Sven-Erik, s. 26,31

² Kvinnor klasser och lagar 1750-1980, Widerberg, Karin, s. 27

³ SOU 1995:60 s. 95

och att samhällets resurser tas i anspråk helt i onödan istället för att kunna användas till att beivra mäns våld mot kvinnor där det gör bättre nytta.

Varje år dör ca 17 kvinnor till följd av våld från en man som hon har eller har haft en nära relation med.⁴ Under år 2011 anmäldes ca 28 000 misshandelsfall mot kvinnor. Av dessa 28 000 fall utgör drygt en fjärdedel misshandel från någon närstående till kvinnan och 85 procent av gärningsmännen är en man. Ökningen av anmälda misshandelsfall mot kvinnor var år 2002 cirka 22 000 vilket visar på en stadig ökning av anmälda fall av kvinnomisshandel.⁵

Att många kvinnor är utsatta för misshandel varje år är det nog ingen som ifrågasätter. Att många av dem som utför misshandeln mot en kvinna är en man är det nog inte heller någon som ifrågasätter. Att många av de män som misshandlar en kvinna är en man som hon har eller har haft en närstående relation med är det nog inte heller många som invänder mot. Våld mot kvinnor i nära relationer är både ett mångfacetterat och allvarligt problem. För att komma till rätta med det stora samhällsproblem som mäns våld mot kvinnor utgör krävs samarbete, kunskap och förståelse från samhällets myndigheter och organisationer.

En aktör i samhället som bidrar i kampen mot våldet mot kvinnor är rättsväsendet. Ett rättsväsende som ännu inte nått ända fram för att beivra mäns våld mot kvinnor, men som ändå under framförallt de senaste årtiondena gjort rättsliga förändringar för att uppmärksamma och förhindra mäns våld mot kvinnor.⁶ En av dessa rättsliga förändringar som lagstiftaren införde var införandet av fridskränkingsbrotten den 1 juli 1998. Fridskränkingsbrottens inträde i den svenska straffrätten innebar att de systematiska och upprepade kränkningar som en kvinna utsattes för av en man som hon hade eller hade haft en nära relation med skulle bedömas utifrån ett helhetsperspektiv,⁷ eftersom våldet i en juridisk kontext inte kunde betecknas som ett allvarligt brott, men som för brottsoffret innebar en allvarlig kränkning med stora konsekvenser.⁸

⁴ BRÅ Rapport 2007:6 s. 6

⁵ <http://bra.se/bra/brott--statistik/kvinnomisshandel.html>

⁶ Straffrätt och mäns våld mot kvinnor, Burman, Monica, s. 19

⁷ SOU 1995:60 s. 22

⁸ Straffrätt och kön, Berglund, Kerstin, s. 310

Genom att bedöma gärningarna ur ett helhetsperspektiv och som en del i ett förfarande skulle kränkningarnas allvar bli tydligare vilket skulle resultera till höjda straff och ett mer adekvat straffvärde.⁹ För mer än tio år sedan trädde fridskränkingsbrotten i kraft i svensk rätt. Blev det som lagstiftaren tänkt sig?

1.1 Syfte

Syftet med denna uppsats är att ta reda på bakgrunden till varför BrB 4:4 a med brotten grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning infördes i svensk rätt, huruvida ändamålet med införandet av fridskränkingsbrotten uppnåtts och hur rättspraxis utvecklats sedan lagen implementerades i den svenska lagstiftningen samt att lyfta fram eventuella tillämpningsproblem och se vilka åtgärder som i sådant fall bör vidtas för att få en bättre rättstillämpning.

1.2 Frågeställningar

- Vad var de bakomliggande orsakerna till paragrafens införande i svensk lagstiftning?
- Har syftet med paragrafens införande uppnåtts?
- Hur har praxis utvecklats?
- Vilken relation har fridskränkingsbrotten till ringa misshandel, misshandel, grov misshandel och synnerligen grov misshandel?

1.3 Metod och material

I arbetet med att besvara mina frågeställningar och sätta mig in i ämnet har jag framförallt gått igenom de omfattande förarbeten och de publicerade rättsfall som finns gällande fridskränkingsbrotten. De rättsfall som varit viktiga i besvarandet av mina frågeställningar refereras och kommenteras i uppsatsen. Jag har även i uppsatsen använt mig av statistik som analyserats för att kunna besvara mina frågeställningar. Den doktrin och de artiklar som jag använt mig av har varit viktiga källor som inspirerat till både idéer och förståelse för den problematik som finns på området.

För att lättare kunna se helheten och förstå bestämmelsens uppbyggnad och konstruktion innehåller uppsatsen avsnitt som visar på kvinnans situation och roll i samhället

⁹ Prop. 1997/98:55 s. 82

över tid. I anslutning till en del avsnitt har jag lagt in en egen kommentar där jag belyser sakfrågan och problematik kring avsnittet.

1.4 Avgränsning

Alla kvinnor kan misshandlas av en närstående man. Kvinnomisshandel kan således även omfattas av första stycket eftersom en kvinna som är över 18 år även kan misshandlas av annan närstående man som hon inte lever eller levt tillsammans med under äktenskapsliknande förhållande. Jag kommer i den här uppsatsen att behandla brottet om grov kvinnofridskränkning och mäns våld mot kvinnor i sådana nära relationer där mannen och kvinna har eller har haft ett äktenskaps- eller samboförhållande. Regleringen i BrB 4:4 a är uppdelad i två stycken och två brott. Det första stycket benämns grov fridskränkning och det andra stycket rubriceras som grov kvinnofridskränkning. Det som skiljer de båda brotten åt är vem som är gärningsman respektive brottsoffer. De rekvisit som räknas upp i bestämmelsens första stycke för att avgöra huruvida någon skall dömas för grov fridskränkning är samma rekvisit för att avgöra om en man gjort sig skyldig till grov kvinnofridskränkning enligt bestämmelsens andra stycke. Anledningen till att bestämmelsen delades upp i två brottsbenämningar var för att mäns våld mot kvinnor i nära relationer skulle tydliggöras och uppmärksammas. Om en kvinna utsatts för upprepade kränkningar av en man som hon bor eller bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden rubriceras brottet som grov kvinnofridskränkning. Det första stycket som utgör grov fridskränkning behandlar andra närstående relationer som exempelvis homosexuella relationer, föräldrar och syskon. I den här uppsatsen innebär uttrycket ”mäns våld mot kvinnor” sådan psykisk och fysisk misshandel som en kvinna utsätts för i sitt hem av en närstående man enligt definitionen i BrB 4:4 a andra stycket. När termen ”kvinnomisshandel” används innefattas även misshandel som en kvinna utsätts för av en man enligt BrB 4:4 a första stycket. Eftersom det bakomliggande syftet med införandet av fridskränkningens brotten framförallt var att lättare komma åt och bekämpa mäns våld mot kvinnor i nära relationer enligt BrB 4:4 a andra stycket kommer uppsatsen att handla om brottet grov kvinnofridskränkning. Den statistik som redogörs i uppsatsen är således endast den statistik som behandlar grov kvinnofridskränkning. I de fall statistiken skiljer sig åt på ett sådant sätt att det därmed påverkar besvarandet av frågeställningarna belyses även statistiken för grov fridskränkning i uppsatsen.

Det finns många intressanta aspekter att ta upp och beakta när det gäller grov kvinnofridskränkning. I bestämmelsen framgår exempelvis att brott enligt BrB kap. 3,4 eller 6 skall föreligga för att straffansvar skall kunna utdömas. I förarbetena till bestämmelsens införande diskuterades huruvida även BrB kap. 5 om ärekränkning och lagen (1988:688) om besöksförbud, som idag benämns lagen om kontaktförbud skulle ingå i bestämmelsen. Idag överväger en tillsatt kommission bland annat om lagen om kontaktförbud skall ingå som ett brott i BrB 4:4 a. Jag har valt att närmare beakta grov kvinnofridskränkning i relation till BrB 3:5 och 3:6 som reglerar ringa misshandel, misshandel av normalgraden, grov misshandel och synnerligen grov misshandel. Ett av skälen till att jag valt att belysa dessa brott enligt BrB kap. 3 närmare beror bland annat på att misshandel av normalgraden är det vanligaste förekommande brottet som ingår i de fall där en man dömts för grov kvinnofridskränkning. Av tid och utrymmesskäl har jag således valt att inte i det här arbetat belysa övriga brott som ingår i bestämmelsen om fridskränkingsbrotten eller ej heller brotten enligt kap 5 eller lagen om kontaktförbud.

Eftersom det är en juridisk uppsats kommer uppsatsen inte att beröra kulturella och sociala aspekter.

De rättsfall jag valt att ta upp i uppsatsen är publicerade rättsfall från Högsta domstolen och hovrätterna som varit av intresse för att ta reda på hur rättspraxis utvecklats när det gäller rekvisitens nedre gräns. Vad som kan bedömas som en form av minimigräns för att rekvisiten skall anses uppfyllda. De publicerade rättsfall som varit av vikt för besvarandet av arbetets frågeställningar och den nedre gräns som krävs för att rekvisiten i bestämmelsen skall kunna bedömas som uppfyllda av domstolen, är de publicerade rättsfall som belyses och refereras i denna uppsats. Även en nyligen avkunnad dom från hovrätten refereras i uppsatsen eftersom den domen avviker från tidigare praxis.

1.5 Disposition

Uppsatsens disposition bygger på att successivt vägleda läsaren in i uppsatsen. Detta för att läsaren lättare skall se varje kapitel för sig men även kunna se varje del utifrån ett helhetsperspektiv.

Efter uppsatsens inledning i kapitel 1 kommer i kapitel 2 en kortare exposé över kvinnans ställning i samhället och vilka lagstiftningsåtgärder som infördes i svensk lagstiftning för att successivt stärka kvinnans och uppmärksamma hennes ställning i samhället. I kapitel 3 behandlas vilka bakomliggande faktorer som finns över mäns våld mot kvinnor. I kapitel 4 behandlas allmänna straffrättsliga regler och principer som är av vikt för denna uppsats. I kapitel 5 behandlas de förarbeten som föranlett införandet av grov kvinnofridskränkning samt även förarbeten som gjorts efter bestämmelsens införande 1 juli, 1998. I kapitel 6 koncentreras straffrätten till bestämmelsen BrB 4:4 a som är den bestämmelse som uppsatsen kretsar kring för att i kapitel 7 redogöra för rättsfallsstudier och ge en närmare analys av paragrafens rekvisit. De rättsfall som refereras i uppsatsen tas upp utifrån en tidsordning och inte efter vilket rekvisit som rättsfallet behandlar. Anledningen till detta är att en del av rättsfallen belyser fler än ett rekvisit och att valet på att ta upp rättsfallen efter en tidsaxel därför valts. I kapitel 8 behandlas grov kvinnofridskränkning förhållande till de olika graderingarna av misshandel. I kapitel 9 redogörs för olika former av statistik, för att i kapitel 10 efterföljas av analys och avslutande kommentarer i kapitel 11.

De delar jag ansett varit av vikt att belysa mer utförligt har jag valt att kommentera i anslutning till avsnittet. En del avsnitt efterföljs därför av mina egna reflektioner där jag belyser sakfrågan och problematik kring avsnittet. Dessa reflektioner rubriceras med ”egen kommentar”.

2 Bakgrund

2.1 Historisk tillbakablick på kvinnans ställning i samhället

2.1.1 Landskapslagarna

I de gamla landskapslagarna hade en husbonde rätt att aga sin hustru under förutsättning att agan skedde i hemmet. Om husbonden misshandlade sin fru offentligt kunde han få böta. Om hon dog på grund av sina skador utifrån misshandeln ansågs det som ett vådadråp under förutsättning att mannen inte från början hade tänkt misshandla sin

hustru till döds. Så länge kvinnan av sin husbonde endast skadades, inte dog av sina skador och misshandeln skedde i hemmet var misshandeln legitim. I Östgöotalagen kunde man utläsa, ”Nu agar bonden sin hustru och hon får ej fula sår eller öppet sår eller lyte, då skall han ej böta”. Om kvinnan var otrogen hade en man enligt många av landskapslagarna en legitim rätt att döda henne. De förbud som fanns gällande exempelvis våldtäkt och kvinnorov, att med våld tvinga en kvinna att gifta sig med en man, ger vid en första anblick intrycket av en lag till för att skydda kvinnan. Det var dock inte ett brott mot kvinnan, utan ett brott mot den man som kvinnan tillhörde. Det gamla husbondeväldet var en patriarkal samhällsordning där mannens våld mot kvinnan definierades som makt och välde.

2.1.2 1734 års lag

I 1734 års lag framkom att en kvinna som under denna tid fick ett utomäktenskapligt barn fick skylla sig själv eftersom det var straffbart med sexuell aktivitet utanför äktenskapet. Kvinnans sexualitet existerade inte i det dåtida borgerliga och kyrkliga samhället som styrdes på mannens villkor.¹⁰ I 1734 års lag och den däri stadgande landsrätten ägde sonen i familjen rätten att ärva dubbelt så mycket som en dotter och kunde ta ut sin arvslott före sin syster. Kvinnor fick inte arbeta och vara anställda i den statliga förvaltningen och kunde endast vara egenföretagare om hon övertagit yrket från sin man. Under förutsättning att hon hade en mans tillstånd, sin mans eller faders, fanns det inget som hindrade att en kvinna förvärvsarbetade.¹¹ Oavsett klasstillhörighet hade en kvinna enligt det s.k. Giftomannainstitutet inte rätten att själv välja vem hon ville gifta sig med.¹² Om en ogift kvinna anmälde till domstol att hon ville förfoga över sin egendom och sig själv, kunde hon efter anmälan till domstol år 1858 bli myndighetsförklarad vid 25 års ålder. Fem år senare togs kravet om anmälan till domstol bort och en ogift kvinna ansågs myndig fullt ut när hon fyllt 25 år. En man blev myndig vid 21 års ålder.¹³

2.1.3 1864 års strafflag (SL)

Genom införandet av 1864 års strafflag (SL) kunde mannen inte längre straffritt aga sin hustru. För att mannen skulle kunna åtalas ålåg det på kvinnan att själv anmäla sin

¹⁰ SOU 1995:60 s. 95 ff

¹¹ Kvinnor, klasser och lagar 1750-1980, Widerberg, Karin, s. 31ff

¹² Kvinnor, klasser och lagar 1750-1980, Widerberg, Karin, s. 36

¹³ SOU 1995:60 s. 98 f

man för de brott han åsamkade henne om det skedde i hemmet eller annan enskild plats.¹⁴ Under 1800-talets andra hälft, år 1870, hade en kvinna möjligheten att studera medicin och avlägga s.k. mogenhetsexamen inom en rad olika ”intelligenta yrken”. Denna möjlighet gällde dock inte studier vid teologiska eller juridiska fakulteter.¹⁵ Först år 1884 blev en kvinna myndighetsförklarad vid 21 års ålder. År 1921 fick kvinnor rösträtt och 1924 blev även den gifta kvinnan myndighetsförklarad när hennes mans målsäganderätt togs bort ur lagstiftningen och hon inte längre kunde frånsäga sig sin myndighet.¹⁶

2.1.4 1965 års brottsbalk

Mannen ansågs ändock som kvinnans överhuvud och hans rätt att inom äktenskapet våldta sin hustru gällde ända fram till och med införandet av 1965 års brottsbalk. Kriminaliseringen av våldtäkt inom äktenskapet i 1965 års brottsbalk förelågs av en hel del motstånd. Regeringsrådet Klackenbergs anförde i lagrådsgranskningen 1958 sin syn på utvidgning av våldtäktsbrottet genom följande uttalande:

”Det synes mig orimligt att vid brottsrubriceringen bortse från att en gärning, som består i att tvinga en kvinna till samlag, har en annan karaktär, om den riktades mot den, med vilken mannen sammanlever i äktenskap eller under äktenskapsliknande förhållanden, än om den riktas mot en utomstående. Hur otillbörligt tvånget i förstnämnda fall än är, avser det dock närmast den lämpliga tidpunkten av ett handlande som båda parter eljest varit ense om eller åtminstone i princip godtagit genom iakttagande av konkludenta yttre former. Utan att på något sätt ömma för den manliga brutalitet, som tager sig uttryck i dylikt tvingande, har jag icke velat underlåta att framhålla det otillfredsställande i att våldtäktsbegreppet urlakas genom att – i strid mot vad som är vanligt i utländsk lagstiftning och hittills även gällt hos oss – dit hänföres dylika gärningar.”¹⁷

Under 1970-talet började kvinnans situation i samhället och det våld som hon utsattes för att uppmärksammas i allt större utsträckning. Fokuseringen på kvinnans utsatta roll i samhället resulterade i ett flertal lagstiftningsåtgärder.

Egen kommentar

Enligt den s.k. Kvinnovåldskommissionen är en av grogrunderna till mäns våld mot kvinnor det ojämlika maktförhållande mellan kvinnor och män som genomsyrat sam-

¹⁴ Straffrätt och mäns våld mot kvinnor, Burman, Monica, s. 67

¹⁵ Kvinnor, klasser och lagar 1750-1980, Widerberg, Karin, s. 64

¹⁶ SOU 1995:60 s. 97 ff

¹⁷ Uttalandet återges i SOU 1995:60 s. 97 f

hällsordningen över tid och rum. En samhällsordning som utgått ifrån mäns överordning och kvinnans underordnade ställning i förhållande till en man. Genom ovan nämnda exposé ville jag tydliggöra dessa värderingar som samhället utgick ifrån och på vilket sätt dessa samhällsvärderingar framkommit. Först under 1970-talet började kvinnans underordnade roll i samhället uppmärksammas i större utsträckning med en allt starkare opinion som ville förändra rådande samhällsordning byggd på ojämlikhet utifrån kön och stärka kvinnans roll i samhället.

2.2 Den straffrättsliga utvecklingen om mäns våld mot kvinnor

2.2.1 Lagstiftningsåtgärder för att bekämpa mäns våld mot kvinnor

För att uppmärksamma det våld som framförallt begicks av män mot kvinnor i nära relationer och det samhällsproblem som detta våld utgjorde började olika lagstiftningsåtgärder att vidtas under 1970-talet i Sverige. Bland dessa åtgärder kan nämnas de om ändringar av vilka brott som skulle falla under allmänt åtal¹⁸, rätten till målsägandebiträde, skärpta straff för exempelvis sexuellt ofredande och olaga hot, införandet av en utvidgad gränsdragning för när en misshandel kunde bedömas som grov misshandel och införandet av den straffrättsliga bestämmelsen om fridskränkningensbrotten, grov fridskränkning respektive grov kvinnofridskränkning.¹⁹

2.3 Bakgrund till införandet av den straffrättsliga regleringen om grov kvinnofridskränkning

Bakgrunden till regeringsbeslutet att tillsätta en kvinnovåldskommission i Sverige var framförallt det arbete som Förenta nationerna, FN, gjort genom de senaste årtiondena för att stärka kvinnans lika rättigheter och motverka våldet mot henne. I FN:s regi var det framförallt mellan åren 1979 och 1995 som resolutioner antagits och det anordnats världskonferenser för att stärka en kvinnas lika rättigheter i samhället och inom familjen. Målsättningen med resolutionerna och världskvinnokonferenserna var att uppmärksamma allmänheten på de samhälleliga problem som våld mot kvinnor utgör och förmå medlemsstaternas regeringar att agera och vidta åtgärder mot kvinno-relaterat våld. En sådan åtgärd som medlemsstaterna rekommenderades att utföra för

¹⁸ BRÅ 2000:11 s. 11 Även misshandel som begåtts på enskild plats, exempelvis en bostad, blev polisen skyldig att utreda oavsett vilken inställning som brottsoffret hade.

¹⁹ SOU 1995:60 s. 99

att bekämpa våldet mot kvinnan och stärka hennes rättigheter var bland annat att respektive medlemsland skulle se över och utveckla sin lagstiftning.

År 1979 antogs konventionen om *avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor*, (General Assembly res 34/180, annex). Sverige var det första land som ratificerade konventionen år 1980. Konventionen tog bland annat upp familjerelaterad kvinno-diskriminering med målet att en kvinna skall ha samma mänskliga rättigheter och grundläggande friheter som en man. I konventionens artikel 16 framgår att konventionsstaterna skall ”vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa kvinnors lika rätt när det gäller äktenskaps- och andra familjerättsliga frågor”. De medlemsstater som godkände konventionen skulle vart fjärde år visa på hur det nationella arbetet fortskridit genom att avlägga rapporter till FN:s granskningskommitté CEDAW, (Committee on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women).

FN:s kvinnokommission började år 1991 att intensifiera frågorna kring våldet mot kvinnor. Målsättningen var att skapa en FN-deklaration för att kunna bekämpa det våld som kvinnor utsattes för.

FN:s generalförsamling antog i december år 1993 *deklarationen om avskaffande av våld mot kvinnor*, efter att expertgrupper runt om i världen kommit fram till att det våld som en kvinna råkar ut för inom sin familj är ett omfattande och allvarligt problem, som alltför länge varit både förnekad och dolt av samhället.²⁰ CEDAW visade även på att våld mot kvinnor och kvinnors ställning i samhället står i nära relation till varandra²¹ och att ”det våld som kvinnor utsätts för på grund av sitt kön är en kränkning av kvinnors mänskliga rättigheter enligt konventionen om de mänskliga rättigheterna”.²² Det könsrelaterade våldet mot kvinnan gjorde att hon inte kunde åtnjuta de fri- och rättigheter som en man hade.²³

Utifrån FN:s deklarationer om våld mot kvinnor beslutade regeringen i juli 1993 att tillsätta en kommission för att se över hur omfattande våldet mot kvinnor var i Sverige

²⁰ SOU 1995:60 s. 56ff

²¹ Straffrätt och mäns våld mot kvinnor, Burman, Monica, s. 41

²² SOU 1995:60 s. 56

²³ Straffrätt och mäns våld mot kvinnor, Burman, Monica, s. 41

samt ge förslag på lämpliga åtgärder för att motverka och förebygga detta våld. Kommissionen antog namnet Kvinnovåldskommissionen.²⁴

3 Bakomliggande faktorer av våldet mot kvinnor

Våld mot kvinnor i nära relationer är ett allvarligt samhällsproblem som finns i alla samhällsklasser oavsett religion, ras och kultur. Det är ett våld som inte bara påverkar och präglar den kvinna som blir direkt utsatt för våldet, utan även de barn och ungdomar som lever och växer upp i en våldsamt närmiljö.²⁵ Våldet blir det normala, eftersom det är ett invant beteende i familjen och blir det sätt på vilket man lär sig att sätta sig själv i en maktposition. Eftersom våldet i hemmiljön är förenat med skam döljs det utåt och barnen och ungdomarna kan således inte få hjälp att bearbeta sina känslor, upplevelser eller lära sig att det är våld som är det onormala²⁶ och därmed få bättre förutsättningar i vuxenlivet att utveckla sunda och jämställda relationer utan våldsinslag.²⁷ Männens för vidare sitt eget kvinnoförakt och sitt förlegade synsätt att en kvinna inte är lika mycket värd som en man och han därför innehar rätten att kontrollera henne utifrån sina egna premisser. Orsakerna till att en man slår en kvinna kan vara många och förändliga.²⁸ Forskning visar på att en man som överskridit gränsen och misshandlat en kvinna behöver omfattande hjälp från samhällets sida och att våldet med största sannolikhet kommer att fortskrida²⁹. Kränkningarna påbörjas enligt forskningen även oftast en kort tid efter att relationen inletts.³⁰ En oföränderlig grogrund till våldet genom historiens gång är att våldet har sitt ursprung i den samhällsstruktur som samhället är uppbyggt på. Det är en samhällsstruktur baserad på mäns överordning och kvinnors underordning och som därav skapat ett ojämnt maktförhållande mellan kvinnor och män.³¹

²⁴ SOU 1995:60 s. 3

²⁵ SOU 1995:60 s. 51

²⁶ SOU 1995:60 s. 365

²⁷ SOU 1995:60 s. 107

²⁸ SOU 1995:60 s. 51

²⁹ SOU 1995:60 s. 204

³⁰ SOU 2011:60 s. 39

³¹ SOU 1995:60 s. 51

3.1 Förklaringsmodeller

Den forskning som idag bedrivs om våldets bakomliggande orsaker har tre huvudinriktningar. Det är den socialpsykologiska, den individuellpsykologiska och/eller den strukturella teorin.

3.1.1 Den individualpsykologiska teorin

Den individualpsykologiska teorin framhävde vikten av det sociala arvet som en bakomliggande faktor till våldets uppkomst. Våldet blir ett naturligt beteende och del av familjeförhållandena som barnen i familjen sedan i vuxen ålder löper stor risk att fortsätta med och föra vidare. Forskning visade även på att många av de kvinnor som utsätts för våld och de män som utövar våld själva vuxit upp med våld. Huvudorsakerna till våldet är mannens låga självkänsla, behovet av att inte klara sig utan kvinnan och osäkerhet i sin mansroll. Könens olika inställning till sexualitet, att en man upplever att han förlorar kontrollen, känner sig svartsjuk eller tror att kvinnan vill skilja sig är några exempel på utlösande faktorer som gör att mannen tar till våld mot kvinnan.

3.1.2 Den socialpsykologiska teorin

Orsaken till mäns våld mot kvinnor ur ett socialpsykologiskt perspektiv förklaras med bristen på kommunikation och förståelse för varandra. Bristen av att inte kunna kommunicera och förstå varandra leder till att våldet ses som en sista utväg. Även arbetslivets påfrestningar, följderna av arbetslöshet, våra boendeförhållanden, bristen på sociala nätverk, människors rotlöshet, samhällets attityd att det endast är familjens ensak och att ingen utomstående har att göra med familjens problem samt våldet i massmedia där en sammankoppling av våld och sexualitet ofta var förekommande, anses vara några bakomliggande faktorer som påverkar mäns våld mot kvinnor.

3.1.3 Den strukturella teorin

Den strukturella skillnaden med vilken forskningen förklarar de olika villkor som gäller för kvinnor i förhållande till män beror på det utvecklade mansvåldet, patriarkatet som styr samhället. Från att vara synligt och direkt patriarkat till att ha övergått till ett mer osynligt och indirekt patriarkat. Med det indirekta patriarkatet åsyftas att

till synes könsneutrala företeelser och institutioner fortfarande har mäns intressen främst.³²

3.2 Normaliseringsprocessen

Att en kvinna som utsätts för en mans våld men trots detta inte lämnar honom förklaras bland annat av hennes avsaknad av självförtroende. Det minskade självförtroendet följer på det våld som hon utsätts för och förklaras genom den så kallade normaliseringsprocessen.³³

Våldet i nära relationer kan beskrivas som en normaliseringsprocess mellan två parallella parter. För mannen konstituerar våldet hans maskulinitet och att skaffa sig kontroll över kvinnans liv. För kvinnan konstituerar våldet hennes kvinnlighet när hon anpassar sig efter mannens behov och underordnar sig honom.³⁴ Många kvinnor har beskrivit övergreppen i relationen i ett liknande tillvägagångssätt som resulterar i att hennes livsutrymme krymper alltmer. Mannen uppvaktar henne mycket och är väldigt kärleksfull när förhållandet inleds. Den övertalningsförmåga han visade för att försöka lära känna henne är stark och intensiv. Sakta men säkert visar han tecken på alltmer svartsjuka och den positiva uppmärksamheten går sedan över till att försöka kontrollera henne istället. Han börjar därefter tala nedsättande om kvinnans familj och vänner, tycker inte om att hon umgås med någon av dem eller att hon skall ha något fritidsintresse. Därefter börjar han kritisera henne, allt hon gör är fel. Sakta men säkert börjar kvinnan att brytas ner psykiskt och hennes självkänsla krymper alltmer. Det är i det läget som den fysiska misshandeln oftast börjar. Mannen beteende skiftar sedan mellan värme och våld. De våldsamma stunderna med inslag av värme resulterar i att kvinnan omedvetet flyttar fram sina gränser för vad som är normalt i en relation. Hon accepterar alltmer att leva under ett ständigt latent hot där hon blir kränkt, förnedrad och undergiven.³⁵

3.3 Jämställdhet

Under många sekler ansågs mäns våld mot kvinnor vara en privat angelägenhet. Under slutet av 1970-talet börjar våldet i nära relationer lyftas fram på den politiska

³² SOU 1995:60 s. 99f

³³ SOU 1995:60 s. 101

³⁴ SOU 1995:60 s. 102

³⁵ SOU 1995:60 s. 300f

agendan och ordet ”jämställdhet” myntades.³⁶ Kunskapen ökade över hur olika kvinnors och mäns förutsättningar och villkor var utformade i både arbetslivet och samhället, men framförallt hur förenligt dessa traditionella maktstrukturer var förknippat med mäns våld mot kvinnor.³⁷ Våldet blev en återspeglning på avsaknad av jämställdhetens yttersta smärtgräns och de negativa konsekvenser som avsaknad av jämställdhet utifrån ett könsperspektiv kunde leda till.³⁸ En man som ofta och våldsamt brukade våld mot en kvinna kategoriserades inte längre som en man med alkoholproblem eller som sinnessjuk, utan ansågs kunna vara en helt ”normal” man.³⁹ Mäns våld mot kvinnor började alltmer ses som ett problem som hade med jämställdhet att göra. Under 1990-talet blev våldet en jämställdhetspolitisk fråga i vilket straffrätten och straffrättsliga reformer ansågs ha stor betydelse i den nya jämställdhetspolitiken.⁴⁰

Likabehandling är bästa sättet för att uppnå jämställdhet. Problemet med att sträva och försöka nå likabehandling är att en särreglering måste göras vilket blir en kompensatorisk åtgärd. En särreglering innebär således att kvinnor och män formellt måste behandlas olika för att jämställdhet skall uppnås.⁴¹

Egen kommentar

En särreglering ur ett jämställdhetsperspektiv för att uppnå likabehandling kan vara nödvändigt att införas i vilket en bestämmelse utformas utifrån det samhällsproblem som införandet av den rättsliga regleringen vill komma åt att förebygga. Eftersom mäns våld mot kvinnor i nära relationer utgör ett allvarligt samhällsproblem och det framförallt är kvinnor som är utsatta för våld i nära relationer är det inte anmärkningsvärt att fridskränkingsbrotten är utformade utifrån ett kvinnoperspektiv. Kvinnoperspektivet innebär att det är kvinnans livssituation och erfarenheter som ligger till grund för bestämmelsens utformning. Även om mäns våld mot kvinnor förknippas med den maktstruktur som samhället är baserat på i vilket mannen är överordnad kvinnan, kan strävan att uppnå likabehandling genom ojämställdhet slå över och istället få motsatt effekt. Genom att dela in fridskränkingsbrotten i två stycken

³⁶ Genusforskning inom juridiken, Svensson, Eva-Maria, s. 7

³⁷ SOU 1995/60 s. 106

³⁸ SOU 1995:60 s. 49

³⁹ Straffrätt och mäns våld mot kvinnor, Burman, Monica, s. 75

⁴⁰ Straffrätt och mäns våld mot kvinnor, Burman, Monica, s. 82ff

⁴¹ Genusforskning inom juridiken, Svensson, Eva-Maria, s. 9

för att uppmärksamma mäns våld mot kvinnor anser jag att lagstiftaren befäster kvinnans underordnade roll och förstärker ojämställdheten. Istället för att lyfta fram att upprepat våld i nära relationer inte är accepterat från samhällets sida för att individen är människa och inte ett kön förnimmas den aspekten genom särreglering i två stycken baserade på brottsoffer respektive gärningsman och deras inbördes relation. En indelning i grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning anser jag för med sig ytterligare nackdelar men det återkommer jag till längre fram i uppsatsen vilket framförs i uppsatsens analys.

4 Straffrätt

4.1 Allmänt om straffrätt

Straffrätt är ett politiskt styrmedel för att påverka människors handlingsätt genom att straffbelägga de gärningar som inte är önskvärda i samhället. Straffrätten syftar till att förebygga brott och har således en preventiv funktion i samhället, en allmän preventiv funktion och en individualpreventiv funktion. Den allmänpreventiva funktionen avhåller människor i samhället att begå en brottslig gärning medan den individualpreventiva funktionen syftar till att förhindra en person att begå en ny brottslig handling efter att ha tilldömts ett straff.

Vilka handlingar som skall beläggas med straff ändras över tid, och ett visst handlande kan både kriminaliseras och avkriminaliseras.

I 1734 års lag var det exempelvis belagt med dödsstraff att ”last och smäda Gud” och fram till år 1974 var abort en kriminell handling i Sverige.

Det finns ingen möjlighet för lagstiftaren att kriminalisera alla handlingar som inte anses önskvärda i ett samhälle. Det handlingar som anses utgöra en brottslig handling är framförallt de handlingar som anses vara mest samhällsfarliga.⁴²

4.1.1 Brottsrubricering

En domstol kan själv avgöra vilken straffbestämmelse som ett brott skall rubriceras under och utdöma det straff som domstolen anser tillämpligt i aktuellt fall. Detta oavsett åklagarens yrkanden och brottsrubricering enligt gärningsbeskrivningen. Däremot

⁴² Introduktion till straffrätten, Wennberg, Suzanne, s. 9ff

måste domstolen förhålla sig till en åklagares gärningsbeskrivning på så sätt att domstolen inte kan döma någon för ett grövre brott än vad gärningsbeskrivningen tillåter.⁴³

4.2 Objektiva och subjektiva rekvisit

För att en individ skall kunna dömas för ett brott måste både de objektiva rekvisiten och subjektiva rekvisiten vara uppfyllda. Det subjektiva rekvisitet innebär att den brottsliga handlingen måste ha begåtts uppsåtligen eller av oaktsamhet.⁴⁴ För att kunna dömas för grov kvinnofridskränkning måste gärningsmannen ha begått handlingarna uppsåtligen, d.v.s. med vett och vilja. De objektiva rekvisiten i fridskränkningensbrotten skall således täckas av gärningsmannens uppsåt. De fridskränkande rekvisiten är normativa, vilket innebär att domstolens bedömning grundar sig på gärningsmannens uppsåt i förhållande till de faktiska omständigheterna.⁴⁵ Det är sedan upp till domstolen att värdera huruvida handlingarna varit kränkande och ägnade att allvarligt skada hennes självkänsla oavsett vilka värderingar och syften som legat bakom gärningsmannen handlande.⁴⁶

4.3 Straffrättsliga principer

I en rättsstat skall man som medborgare skyddas från övergrepp från både samhället och enskilda personer. För att åtnjuta rättssäkerhet skall därav straffrättsliga regler vara förutsägbara och effektiva och i rättstillämpningen skall man skyddas från godtycke.

Rättssäkerheten uttrycks inom straffrätten genom olika straffrättsliga principer.

4.3.1 Legalitetsprincipen

Legalitetsprincipen, ”*Nullum crimen sine lege*” och ”*nulla poena sine lege*” vilket betyder ”inget brott utan stöd av lag” respektive ”inget straff utan stöd av lag”, innebär att straffrätten inte kan analogiseras eller tillämpas retroaktivt. För att kunna dömas för ett brott måste den brottsliga handlingen överensstämma med en straffrättslig bestämmelse i sin exakta ordalydelse och den utförda gärningen måste vid

⁴³ Den som verkar vettigast vinner, Sundén, Anna, s. 27

⁴⁴ Introduktion till straffrätten, Wennberg, Suzanne, s. 26

⁴⁵ Straffrätt och mäns våld mot kvinnor, Burman, Monica, s. 193

⁴⁶ Prop. 1997/98:55 s. 133f

brottstillfället ha varit kriminaliserad. Legalitetsprincipen finns uttryckt i Regeringsformen (RF) 2:10 första stycket, BrB 1:1⁴⁷ och art 7, Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, (EKMR).⁴⁸

4.3.2 In dubio mitius

In dubio mitius, vid tvivel till det mildare, en straffrättslig regel som innebär att domstolen vid osäkerhet om hur den brottsliga gärningen skall intolkas bör välja det mildare alternativet.⁴⁹

4.3.3 In dubio pro reo

In dubio pro reo, i tvivelsmål för den tilltalade. Det åligger på åklagaren i målet att övertyga domstolen att den tilltalade personen är skyldig för det brott som han står åtalad för. Tanken bakom principen är att ”hellre må tio skyldiga gå fria än en oskyldig bli fälld”.⁵⁰

4.3.4 In idem ne pas

In idem ne pas, icke två gånger i samma sak. Principen som i praktiken innebär att man inte kan åtalas för samma brott mer än en gång, uttrycks i Rättegångsbalken (RB) 30:9 st. 1⁵¹ och artikel 4, sjunde tilläggsprotokollet, Europarådskonventionen.⁵² När det gäller fridskränkingsbrotten har praxis och den straffrättsliga doktrinen diskuterat huruvida fridskränkingsbrottens utformning skulle strida med denna princip.

4.4 Brottskonkurrens

Ett problem som domstolarna har att ta ställning till vid utdömning av straff är de olika konkurrenssituationer som uppstår i samband med åklagarens gärningsbeskrivning. En brottsbeskrivning kan exempelvis stämma överens med flera olika brott och domstolen skall då ta ställning till om den tilltalade personen skall dömas för ett brott eller flera brott.

⁴⁷ Introduktion till straffrätten, Wennberg, Suzanne, s.16f

⁴⁸ Internationell Straffrätt, Asp Petter, s. 117

⁴⁹ Brotts och påföljder, Dahlström, Strand och Westerlund, s. 368

⁵⁰ Introduktion till straffrätten, Wennberg, Suzanne, s. 18

⁵¹ Rättegång tredje häftet, Ekelund, Per Olof, Bylund, Torleif och Edelstam, Henrik, s. 241

⁵² Internationell straffrätt, Asp, Petter, s. 118

Om en brottsbeskrivning uppfyller flera olika brott och den tilltalade personen därav skall dömas för mer än ett brott föreligger s.k. brottskonkurrens. Olikartad brottskonkurrens innebär att en gärningsman skall dömas för flera brott eftersom flera olika brottsbeskrivningar är aktuella. Olikartad brottskonkurrens föreligger när en gärningsman samtidigt döms för exempelvis ett bokföringsbrott och häleri. Likartad brottskonkurrens blir aktuellt när flera brott begåtts, men brotten är likartade eftersom samma straffbud aktualiseras i alla fallen. Ett exempel på likartad brottskonkurrens är stöld.⁵³

Brottskonkurrens föreligger när de brott som ingår i fridskränkningens brotten, BrB kap 3,4 eller 6, har en högre straffskala än vad som är föreskrivet i grov kvinnofridskränkning. Om en man döms för misshandel av sin fru ett flertal gånger och en av dessa gånger bedöms som en grov misshandel, skall mannen således dömas för både grov kvinnofridskränkning och för ett fall av grov misshandel.⁵⁴

4.5 Preskription

Utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv är de flesta brottsrubriceringar följt av en preskriptionstid. Det är endast de brott som anses vara av särskilt allvarlig karaktär som preskription inte gäller. De brott som anses vara särskilt allvarliga är mord eller dråp, folkrättsbrott, folkmord, terroristbrott, BrB kap 35 § 2. Preskriptionstiden i vilket en påföljd inte längre kan utdömas baseras på vilken straffskala som följer på begånget brott. Desto högre straff, desto längre preskriptionstid följer på brottet.

I kap 35 § 1 framgår vilka preskriptionstider som gäller för respektive brott.

Vid grov kvinnofridskränkning, som har sin uppbyggnad utifrån olika brott, är således preskriptionstider av största relevans. En gärning som inkluderas i rekvisitet ”utgjort led i en upprepad kränkning” kan om domstolen anser att en misshandel är att ses som ringa men åklagaren har åtalat för en misshandel av normalgraden således resultera i att en person inte fälls för grov kvinnofridskränkning.

⁵³ Straffansvar, Madeleine Leijonhufvud och Suzanne Wennberg, s. 49

⁵⁴ Brotts och påföljder, Dahlström, Strand och Westerlund, s.123

För att en man skall kunna dömas för grov kvinnofridskränkning måste han ha begått mer än två straffrättsliga gärningar som ingår bestämmelsen. Om en man åtalas för att exempelvis ha begått tre gärningar som åklagaren bedömer som tre fall av misshandel av normalgraden är preskriptionstiden fem år för varje gärning. Det innebär att den misstänkte mannen måste ha häktats eller delgivits misstanke om brott inom fem år från det att han begick misshandeln mot kvinnan. För ringa misshandel är preskriptionstiden två år eftersom längsta straffet för ringa misshandel är sex månader. Om åklagaren åtalar en man och han inte delgivits misstanke om brott eller häktats inom två år från det att han begick gärningen och domstolen bedömer misshandeln som en ringa misshandel kan den misshandeln således inte utgöra ett led i en upprepad kränkning eftersom den gärningen är preskriberad. När således flera brott ingår i brottsbeskrivningen i vilket det följer olika preskriptionstider blir det av särskild vikt för en åklagare att särskilt beakta de preskriptionstider som föreligger vid åtal för grov kvinnofridskränkning.

Det är domstolen som gör bedömningen om en gärning skall ses som en misshandel av normalgraden eller en grov misshandel. Beroende på vilken gradering som misshandeln bedöms vara följer olika preskriptionstider.⁵⁵ En misshandel som bedöms av domstolen som ringa kan leda till fängelse i högst sex månader. En misshandel av normalgraden åtföljs av fängelse i högst två år⁵⁶, en grov misshandel som har en straffskala på lägst ett år och högst sex år, och en synnerligen grov misshandel, har en straffskala med fängelse på lägst fyra år och högst tio år.⁵⁷ Den yttersta gränsen för preskription för att kunna fällas för brott enligt BrB 4:4 år är femton år.⁵⁸

4.6 Perdurerande brott

Perdurerande brott innebär att preskriptionstiden påbörjas när ett brott är avslutat.⁵⁹ Kvinnovaldscommissionen ansåg i sitt förslag att det nya deliktet skulle klassificeras som ett perdurerande brott. Ett av skälen till att Kvinnovaldscommissionen ansåg att

⁵⁵ Brotts och påföljder, Dahlström, Strand och Westerlund, s. 490f

⁵⁶ Brotts och påföljder, Dahlström, Strand och Westerlund, s. 93

⁵⁷ Brotts och påföljder, Dahlström, Strand och Westerlund, s. 97

⁵⁸ Brotten mot person och förmögenhetsbrotten, Jareborg Nils och Friberg Sandra, s. 51

⁵⁹ Brotten mot person och förmögenhetsbrotten, Jareborg, Nils och Friberg, Sandra, s. 221

Perdurerande brott är ett brott som pågår fortlöpande. Exempel på perdurerande brott är olaga frihetsberövande, människorov och att köra ett fordon under berusat tillstånd, i vilket brottet pågår till dess att framförandet av fordonet upphört.

grov kvinnofridskränkning skulle utgöra ett perdurerande brott var för att det skulle ta längre tid innan brottet blev preskriberat eftersom preskriptionstiden skulle påbörjas när brottet var fullbordat i sin helhet och inte efter varje enskild händelse. När grov kvinnofridskränkning är att bedömas som fullbordat finns det ingen tydlig gräns för. Kvinnovåldskommissionen lyfte fram problematiken att det oftast tar lång tid innan våld i nära relationer kommer till myndigheters kännedom. Om grov kvinnofridskränkning således inte utgör ett perdurerande brott framhävde Kvinnovåldskommissionen att det fanns stor risk för att många av gärningarna blivit preskriberade innan kvinnan vågar berätta om sin livssituation.

Vid upprepade övergrepp som pågår under en längre tid är det inte lätt för den kvinna som drabbats att hålla isär varje inträffad händelse, kunna precisera varje händelse i tid och rum och ge en detaljerad beskrivning av händelseförloppet. Vid perdurerande brott krävs inte denna detaljering och precisering av varje brottstillfälle.

Ett brott som är perdurerande påverkar även reglerna för nödvärn och nödvärnsexcess.⁶⁰ En kvinna som använder våld mot en man när hon inte har ett direkt fysiskt överhängande våld mot sig kan resultera i att det vid en eventuell rättegång blir lättare att få framgång när hon i sitt försvar hänvisar till nödvärn eller nödvärnsexcess.⁶¹

Egen kommentar

Utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv anser jag inte att grov kvinnofridskränkning kan utgöra ett perdurerande brott. Genom en i mina ögon kraftigt utvidgad nödvärnsrätt vilket skulle bli fallet om grov kvinnofridskränkning skulle utgöra ett perdurerande brott skulle detta kunna underlätta möjligheten för missbruk. Långt ifrån alla män är våldsamma och alla kvinnor inte det värnlösa offret. Ytterligare ett skäl till att brottet inte behöver bedömas som ett perdurerande brott är att bestämmelsens utformning redan tillåter att varje gärning inte behöver preciseras till tid och rum för straffansvar.

⁶⁰ SOU 1995:60 s. 306

⁶¹ Kvinnors rätt till nödvärn, Larsson, Monica, SvJT 2002, s. 681f

4.7 Nödvärn

I BrB 24 kap regleras de allmänna grunderna för ansvarsfrihet och nödvärnsrätten. Nödvärnsrätten innebär att man med våld har rätt att försvara sig mot överhängande eller pågående brottsligt angrepp. För att bli fri från ansvar i en nödvärnssituation får inte våldet vara uppenbart oförsvarligt och om angreppet inte längre pågår föreligger ej längre en nödvärnssituation. Huvudregeln är i de fallen att man inte längre kan gå fri från ansvar om man fortsätter att bruka våld mot någon som inte längre begår ett brottsligt angrepp mot sin person eller egendom.⁶² Om omständigheterna i våldssituationen är sådana att den angripne använder för mycket våld än vad situationen kräver eller i direkt samband med övergreppet kan han gå fri från ansvar med hänvisning till excessregeln i BrB 24:6 under förutsättningen att det föreligger en nödvärnssituation, inte därefter. För att excessregeln skall aktualiseras tittar man på omständigheterna i varje enskilt fall och den angripnes personliga egenskaper.⁶³

5 Förarbeten

Regeringen tog den 1 juli 1993 beslutet att tillsätta en kommission för att se över de frågor som rör våld mot kvinnor och föreslå åtgärder för att motverka detta våld.⁶⁴

Kommissionen antog namnet Kvinnovåldskommissionen och skulle ur ett kvinnoperspektiv se över hur våld mot kvinnor i nära relationer kunde motverkas och lyftas fram ur det fördolda. Kvinnoperspektivet innebar att man utgick från kvinnors verklighet och erfarenheter. Man beaktade hur våldet och våldets effekter framstod för kvinnan som blivit utsatt och det var i första hand åtgärder som främjade dessa som skulle beaktas. Utgångspunkten i utredningen var den maktfördelning och avsaknad av jämställdhet som råder mellan könen, den historiska samhällsstrukturen som bygger på mäns överordning och kvinnors underordning, en grogrund för mäns våld mot kvinnor. Kvinnovåldskommissionen skulle lägga fram förslag och påvisa brister inom socialtjänsten, hälso- och sjukvården, rättsväsendet, myndigheter och frivillig organisationer.⁶⁵

⁶² Brott och påföljder, Dahlström, Strand och Westerlund, s. 56 f

⁶³ Brott och påföljder, Dahlström, Strand och Westerlund, s. 74

⁶⁴ SOU 1995:60 s. 3

⁶⁵ SOU 1995:60 s. 49ff

En majoritet av antalet anmälda misshandelsfall som anmäls är en misshandel som begåtts av en nuvarande eller tidigare närstående man till en kvinna. Misshandeln är förutom den fysiska smärtan både integritetskränkande och psykiskt nedbrytande. Brott mot kvinnor i nära relationer är ofta övergrepp som utgör ett led i en lång rad av olika eller samma slags brott som exempelvis sexualbrott, olaga hot och misshandel.⁶⁶ Många av de kränkningar som en kvinna råkar ut för kan var för sig ses som relativt lindriga handlingar. Lindriga gärningar kan exempelvis vara ofredande eller att en misshandel bedöms som ringa misshandel. Kvinnovaldscommissionen ansåg att när flera brott som var för sig ses som bagatellartade och inte satts in i ett sammanhang inte resulterade i ett rättvist straffvärde. Om gärningarna istället kan ses som systematiska händelser och sätts in ett helhetsperspektiv framträder den allvarliga kränkning som brottsoffret är utsatt för och brotten får därmed en generell uppgradering som står i bättre paritet med den allvarliga kränkning som brotten sammantaget utgör.⁶⁷

Många av de händelser som en kvinna utsätts för i samband med övergrepp från en närstående man är inte kriminaliserade men är psykiskt nedbrytande och bidrar starkt till kvinnans utsatta situation och den psykiska terror som ständiga övergrepp innebär. När en kvinna söker hjälp för övergrepp har de fysiska och psykiska gärningarna ofta pågått under en tidsperiod på flera år. Vid en eventuell rättsprocess blir det således svårt för kvinnan att beskriva varje enskild gärning. Övergreppen beskrivs av den utsatta kvinnan som en process i vilket hennes berättelse ofta kännetecknades av att ha varit vag och för generellt hållen.

Genom att endast fokusera på enskilda gärningar och inte belysa och inkludera den psykiska påverkan förlorar rättsprocessen helhetsperspektivet. Kvinnovaldscommissionen ansåg därför att även sådant beteende som idag inte ingår i något straffbud skulle kriminaliseras, som exempelvis outtalade hot, gömma undan gemensam egendom som exempelvis nycklar eller förbjuda kvinnan att träffa vem hon vill och när hon vill. I den nya bestämmelsen skulle även handlingar som idag ingår i olika straffstadganden och är kriminaliserade ingå. De kriminaliserade handlingarna

⁶⁶ SOU 1995:60 s. 300

⁶⁷ Prop. 1997/98:55 s. 77

som åsyftades var brott i BrB kap 3, 4, 5 och 6.⁶⁸ Kvinno våldskommissionen ansåg således att det inte är de enskilda handlingarna som skall prövas av domstol utan helheten, för att kunna påvisa att de olika gärningarna är en del av en våldsprocess som inte bara handlar om den enskilda misshandeln eller sparken. De enskilda handlingarna skulle bedömas av domstolen utifrån ett helhetsperspektiv, för att brottets allvarliga karaktär skulle framträda.⁶⁹ Vidare skulle det ej heller krävas att kvinnan preciserade varje våldshandling till tid och rum. Kvinno våldskommissionen ansåg att det för straffansvar kunde konstateras att de olika straffbara gärningarna är ”preciserade till sin karaktär och utförts inom en bestämd tidsperiod”. För straffansvar skulle även våldet, den fysiska och psykiska påverkan som kvinnan utsatts för eller hot om sådant våld varit ”ägnade att varaktigt kränka kvinnans integritet och skada hennes självkänsla”⁷⁰ och ha pågått under ”en viss bestämd tid”. Kvinno våldskommissionen konkretiserade inte språkbruket genom att uttala att gärningarna skall ha utgjort ett ”led i en upprepad kränkning”, utan förklarade endast med ord vad som är viktigt att beakta vid ett domstolsförfarande där målsägande är en kvinna och tilltalad en man som hon under längre tid blivit kränkt av.⁷¹

Med anledning av det våld och övergrepp som sker mot kvinnor av en man som hon har eller har haft en nära relation till ansåg Kvinno våldskommissionen att den nya bestämmelsen skulle delas in i två olika stycken för att tydliggöra syftet med paragrafen. Det första stycket skulle reglera mäns våld mot kvinnor i nära relationer där mannen och kvinnan lever eller levt tillsammans som gifta eller sammanboende under äktenskapsliknande förhållande. Det andra stycket skulle avse andra närstående relationer, dock ej barn. Lägsta straff skulle vara ett år föreslog Kvinno våldskommissionen.⁷²

Tre ledamöter i Kvinno våldskommissionen ansåg att det uttryckligen i paragrafen BrB 3:6 skulle framgå att det skulle bedömas som en grov misshandel om ”gärningen begåtts mot en närstående person och ingått i en systematisk kränkning av denna”.⁷³

⁶⁸ SOU 1995:60 s. 300ff

⁶⁹ SOU 1995:60 s. 410

⁷⁰ SOU 1995:60 s. 300ff

⁷¹ SOU 1995:60 s. 412

⁷² SOU 1995:60 s. 307

⁷³ SOU 1995:60 s. 430

Kvinnovåldskommissionen ansåg att kvinnofridsbrottet skulle straffbeläggas som ett perdurerande brott. Motivet till att brottet skulle vara perdurerande brott berodde bland annat på att den utsatta kvinnans livssituation ofta inte uppmärksammades förrän efter en längre tid och att många brott då skulle vara preskriberade, samt att våldet mot en kvinna i en nära relation oftast kunde karaktäriseras som en process som pågått under många år och därför skulle vara av stor betydelse för bedömningen av en eventuell nödvärnssituation.⁷⁴

Lagrådet ansåg att orden i Kvinnovåldskommissionens lagförslag ”under viss tid” och ”istället för brott som förfarandet innefattar” varit överflödiga och därför skulle strykas från den föreslagna lagtexten. Lagrådet definierade Kvinnovåldskommissionens förslag om *upprepad kränkning* genom att varje handling som en kvinna råkade ut för är straffbelagd i sig men genom att sätta in varje gärning i ett sammanhang och med ett särskilt rekvisit var det som skulle resultera i brottets fridsstörande karaktär. Eftersom det inte är ett perdurerande brott och inte skulle ge intrycket av att vara ett perdurerande brott ansåg lagrådet att det i lagtexten istället borde stå ”om förfarandet varit ett led i en upprepad kränkning”. Denna formulering ansåg dock Lagrådet vara alldeles för vag och oprecis och skulle kunna resultera i uppfattningen att även icke straffbara gärningar ingick rent faktiskt i brottet, vilket strider mot straffrättens legalitetsprincip.

Lagrådet anförde även att domstolen kommer att kunna bedöma huruvida respektive gärning sett i ett helhetsperspektiv anses utgöra en upprepad kränkning av kvinnans integritet och varit ägnad att allvarligt skada hennes självkänsla utan att det skulle krävas någon ytterligare bevisning än de gärningar som skulle ligga till grund för åtalet. Lagrådet pekade på vikten av att rekvisitet inte skulle strida mot principen *ne bis in idem* och såg inga problem med att tidigare domar i vilket mannen dömts för liknande gärningar används som stödbevisning i att det är ett led i en upprepad kränkning, under förutsättning att den tidigare domen inte medräknas som en upprepad kränkning. Redan dömda gärningar skulle således inte kunna dömas i förening med nya utförda brottsliga gärningar. För att det inte skulle bli några oklarheter i

⁷⁴ SOU 1995:60 s. 412

tolkningen av rekvisitet föreslog Lagrådet att paragrafen skall formuleras ”om gärningarna innebär upprepade kränkningar”.⁷⁵

Lagrådet ansåg det motiverat att straffbelägga ett beteendemönster som är en upprepade kränkning av en persons integritet och ägnat att skada hennes självkänsla med ett högt straffvärde. Lagrådets invändning gällde rekvisitet ”förfarandet (skall ha) varit ett led i en upprepade kränkning” eftersom Lagrådet ansåg det svårt att urskilja att brottet avsåg att straffbelägga enskilda handlingar som var för sig redan är straffbelagda.⁷⁶ Att paragrafen skulle ha två stycken med en särskild brottsrubricering som reglerade mäns våld mot kvinnor i närstående relationer ansåg inte Lagrådet.⁷⁷ De skäl som Lagrådet anförde var att det innebar två brottsbenämningar till ett och samma brott och gick emot det remitterade förslaget att BrB kap. 3-6 skulle vara könsneutrala.⁷⁸

Regeringen ansåg att det nya brottet ej kunde straffbeläggas som ett perdurerande brott som Kvinnovåldskommissionen anförde i sin utredning. Anledningen var att de bevisproblem som ofta är förknippat med denna typ av brott skulle kvarstå. Åklagaren måste fortfarande kunna bevisa varje händelse i målet som utgör själva kränkningen. Kommissionens förslag ansågs även av regeringen vara för vagt och oprecist och skulle istället kunna leda till att det blev svårare för en åklagare att bevisa att varje enskild händelse varit kränkande för kvinnan. Om brottet är att ses som perdurerande som kommissionen önskade kunde det även bli svårt att avgöra en doms rättskraft, vilka gärningar som ansetts ingå i domstolens bedömning.⁷⁹

I strid med Kvinnovåldskommissionen ansåg regeringen att brottet inte skulle bedömas som ”särskilt straffvärt” eftersom systematisk misshandel som begås av man mot en närstående kvinna idag redan kan utgöra och bedömas som en grov misshandel.

⁷⁵ Prop. 1997/98:55 s. 132ff

⁷⁶ Lagrådets yttrande Prop. 1997/98:55 Bilaga 11 s. 205f

⁷⁷ Prop. 1997/98:55 s. 83

⁷⁸ Prop. 1997/98:55 s. 208

⁷⁹ Prop. 1997/98:55 s. 77f

Regeringens uppfattning var att det stred mot legalitetsprincipen och ej var genomförbart att straffansvar skulle kunna utdömas enligt BrB 4:4 a för handlingar som inte är straffbelagda. I motsats till Kvinnovaldscommissionen ansåg således regeringen inte att psykisk misshandel som inte kan påvisa någon medicinsk effekt, diffusa hot, både outtalade och uttalade sådana hot, att mannen förbjuder kvinnan att träffa släktingar eller vänner, talar till henne på ett nedsättande sätt, gömmer hennes telefon eller nycklar eller på annat sätt kontrollerar henne skulle kunna beaktas av domstolen för straffansvar även om handlingarna fysiskt eller psykiskt varit ägnad att varaktigt kränka kvinnans integritet och skada hennes självkänsla.

Allvaret av den situation som kvinnan utsätts för utan att beakta gärningar som inte är straffbelagda ansåg regeringen kunde lösas utifrån en helhetsbedömning av gärningarna som kvinnan hade utsatts för. Genom att de gärningar som redan var straffbara skulle ingå i den nya bestämmelsen och som ”varit ett led i en upprepad kränkning” och ”varit ägnad att allvarligt skada personens självkänsla” blev det även lättare att avgöra vilka gärningar som ingått i domens rättskraft. Regeringen ansåg att tidigare dömda gärningar skulle kunna användas som stödbevisning. En förutsättning för att tidigare dömda gärningar skulle kunna användas som stödbevisning var att rekvisitet skulle utformas så att kränkningarna ”varit ett led i en upprepad kränkning”. Med upprepad kränkning åsyftades den personliga integriteten. Antalet gärningar som krävdes för att ”upprepad” skulle anses uppfyllt skulle vara beroende av gärningarnas karaktär. Desto allvarligare handlingarna ansågs vara desto färre antal handlingar krävdes för att handlingarna skulle bedömas som upprepad.⁸⁰

Regeringen ansåg att den nya bestämmelsen endast skulle gälla mellan närstående. Anledningen till regeringens ställningstagande var att det mellan närstående uppstår en ”känslomässig bindning” som gör att det blir svårare för den som blir utsatt att anmäla brott. Eftersom våldet även oftast sker innanför hemmets fyra väggar där man förutsätts vara ”trygg och säker” kan kränkningarna pågå under en längre tid innan det uppdagas av någon utomstående.

⁸⁰ Prop. 1997/98 s. 133

Regeringen tyckte att de brott som ”typiskt sett kan ingå i en kränkning av en närstående person” skall ingå i den nya straffbestämmelsen. Exempel på sådana brott var misshandel, olika fridsbrott som olaga tvång, olaga hot, ofredande och hemfridsbrott samt sexuella övergrepp. Regeringen uteslöt ärekränkingsbrotten i BrB 5 kap ur det nya deliktet med skälet att det i princip krävs att målsäganden själv skall ange brottet till åtal och att det för allmänt åtal krävs att det finns särskilda skäl.⁸¹ Regeringen nämnde endast besöksförbud och uttryckte att det inte är aktuellt att inkludera detta brott eftersom det brottet inte passar in.

Regeringen gick in på att en åklagare redan innan införandet av det nya brottet inte i sin gärningsbeskrivning behövde individualisera och precisera varje gärning ”till tid och rum” med anledning av den praxis som fanns gällande individualiseringskravet.

Åklagarna har ingen bevisbörda för att kvinnans integritet kränkts eller att hennes att självkänsla allvarligt tagit skada. Det åligger på åklagaren att bevisa att de händelser som åberopats skett.

Regeringen tyckte att Kvinnovåldskommissionens förslag att den könsneutrala systematiken i brottsbalken skulle frångås för att tydliggöra att det framförallt är män som utsätter kvinnor för kränkningar baserat på att kvinnan skulle ha ett lägre värde än mannen som alltför svaga argument för att så skulle ske. Regeringen ansåg att det ändå kunde ha sina fördelar med att ge våldet mot kvinnor en egen brottsrubricering och gick således med på Kvinnovåldskommissionens förslag med ett stycke i bestämmelsen som konkretiserade och synliggjorde mäns våld mot kvinnor i nära relationer. Regeringen gick även ett steg längre och ansåg att det nya brottet skulle rubriceras som grov fridskränkning respektive grov kvinnofridskränkning för att bättre visa på brottets allvarliga karaktär.

Eftersom det är ett brott mot frihet och frid ansåg regeringen att brottet skall ingå i BrB 4 kap.⁸²

⁸¹ Allmänt åtal innebär att det är åklagaren som för målet. Om ett brott inte går under allmänt åtal måste den som exempelvis blivit förolämpad driva sin egen talan i domstol.

⁸² Prop. 1997/98:55 s. 76ff

Den 1 juli 1998 trädde den nya bestämmelsen med brotten grov fridskränkning respektive grov kvinnofridskränkning i kraft.

De remissvar som inkom och som sammanställts i Ds 1996:28, visade på en samstämmighet över att mäns våld mot kvinnor är ett utbrett samhällsproblem. Den skillnad som uppkom i svaren var framförallt från de svar som inkom från rättsväsendet och svar som inkommit från andra myndigheter och organisationer. Svar inkomna från olika delar av rättsväsendet intog en mer skeptisk inställning till det lagda lagförslaget och avstyrkte det, medan organisationer och andra delar som inte har en direkt anknytning till rättsväsendet intog en mer positiv inställning till det lagda lagförslaget genom att stödja det.⁸³

När den nya bestämmelsen trädde ikraft den 1 juli 1998 hade den följande lydelse:

”Den som begår brottsliga gärningar enligt 3,4 eller 6 kap. mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om gärningarna varit ett led i en upprepad kränkning av personens integritet och varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för grov fridskränkning till fängelse lägst sex år månader och högst sex år.

Har gärningar som anges i första stycket begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, skall istället dömas för grov kvinnofridskränkning till samma straff.”

Det nya brottsdeliktet om grov fridskränkning respektive grov kvinnofridskränkning hade sin ursprungliga lydelse i ett och ett halvt år innan en ändring av själva brottsbeskrivningen i bestämmelsen gjordes. Paragrafens nuvarande lydelse trädde i kraft den 1 januari 2000 efter att en förändring av själva formuleringen av rekvisitet led i en uppräkningsgjorts.

Bakgrunden till att brottsbeskrivningens utformning ändrades har sin bakgrund i rättsfallet NJA 1999 s.102. Sakfrågan i rättsfallet gällde hur rekvisitet ”varit ett led i en

⁸³ Ds 1996:28 s. 253ff

upprepad kränkning” skulle utläsas och tolkas. I vilken utsträckning gärningar som mannen begått mot samma kvinna innan den 1 juli 1998 när lagen trädde ikraft, som skulle behövas för att rekvisitet varit ett led i en upprepad kränkning skulle anses uppfyllt.

Utgången av NJA 1999 s. 102 stod inte alls i paritet med lagstiftarens intentioner med införandet av fridskränkingsbrotten. Riksåklagaren förordade således efter domen i NJA 1999 s. 102 en översyn och omarbetning av lagbestämmelsen i BrB 4:4 a för att komma tillrätta med de uppenbara tolkningsproblem som uppstått och uppnå syftet med bestämmelsens införande. Omarbetningen av paragrafens lydelse resulterade i prop. 1998/99:145.⁸⁴

Regeringen ansåg att det i prop. 1997/98:55 framgick att paragrafens lydelse utformats på ett sådant sätt att det inte skulle uppstå några oklarheter över att det för straffansvar endast var gärningarna som var aktuella i åtalet som krävdes för att rekvisitet led i en upprepad kränkning skulle anses uppfyllt och att tidigare dömda gärningar var en form av stödbevisning för nämnda rekvisit. Regeringens huvudsyfte i prop. 1998/99:145 var således att det i paragrafen skulle framgå att det för straffansvar skulle räcka med att de åtalade gärningarna ensamt uppfyllde de ställda kraven för fridskränkingsbrotten.

Regeringens förslag på lagbestämmelsens utformning blev att *”det skall vara tillräckligt för straffansvar för grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning att de åtalade gärningarna tillsammans utgjort en upprepad kränkning av brottsoffrets integritet och att de har varit ägnade att allvarligt skada hans eller hennes självkänsla”*.

I svaren från remissinstanserna kom förslag över hur paragrafens stycken skulle utformas. De var många och väldigt snarlika förslag. Riksåklagaren ansåg exempelvis att lagtexten skulle ändras till *”om gärningarna innebär eller är ett led i en upprepad kränkning”*. Förslaget i utkastet blev *”om gärningarna var för sig utgjort led i en upprepad kränkning”*. Svenska akademins förslag innebar att lagtexten i den specifika

⁸⁴ Prop. 1998/99:145 s. 5

delen skulle ändras till *”om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning”*.

Lagrådets förslag till bestämmelsens utformning var att den skulle utformas på ett sätt i vilket brottets systematiska karaktär bättre skulle framgå om de åtalade gärningarna uttrycktes som *”utgjort eller ingått i en serie kränkningar”*, istället för *”upprepad kränkning”*.⁸⁵ Genom en sådan utformning skulle inga nya tolkningsproblem uppkomma om gärningar var subjekt till själva rekvisiten. På ett tydligt sätt skulle det således framgå att det var varje gärning som skulle resultera i effekten, *”ägnade att allvarligt skada personens självkänsla”* och inte gärningarna tillsammans.⁸⁶

Regeringen ansåg att det vid tidpunkten inte fanns tid och utrymme för att göra någon fördjupad och kvalificerad utredning av fridskränkingsbrottens bestämmelse.⁸⁷ Dels med anledning av att det var av största vikt att bestämmelsen skulle kunna fortsätta att användas för att skydda de personer i en nära relation som befinner sig en exceptionellt utsatt situation samt att regeringen ansåg att fridskränkingsbrotten inte hade varit i bruk tillräckligt länge för att en generell översyn skulle kunna göras.⁸⁸

Bestämmelsen och dess förändrade lydelse trädde i kraft den 1 januari 2000.

”Den som begår brottsliga gärningar enligt 3,4 eller 6 kap. mot en närstående eller tidigare närstående person, döms om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för grov fridskränkning till fängelse, lägst sex månader och högst sex år.

Har gärningarna som avses i första stycket begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äk-

⁸⁵ Prop. 1998/99:145 s. 8ff

⁸⁶ Prop. 1998/99:145 s. 13

⁸⁷ Lagrådet ansåg att lagtexten skulle genomgå en mer djupgående förändring för att inte ytterligare tolkningsproblem skulle uppstå. Prop. 1998/99:145 s. 5

⁸⁸ Prop. 1998/99:145 s. 10f

*tenskapsliknande förhållanden, skall han istället dömas för grov kvinnofridskränkning till samma straff.”*⁸⁹

I maj år 2010 beslutade regeringen att en utvärdering av tillämpningen av brotten grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning skulle utföras. Utredningen antog namnet Fridskränkningens utredningen och skulle förutom en identifiering av paragrafen och eventuella tolkningsproblem se över straffskalan för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning.⁹⁰

I utredningen av utvärderingen av tillämpningen av brotten och för att kunna utreda hur domstolen tolkat rekvisiten *led i en upprepad kränkning* och *ägnade att allvarligt skada personens självkänsla* har utredningen bland annat gått igenom samtliga orefererade rättsfall från år 2009 som gällt åtal för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning som överklagats till hovrätterna. Av de totalt genomgångna 327 domarna⁹¹ var det 207 domar som gällde åtal för grov kvinnofridskränkning. Av de 207 åtalen dömdes i 152 fall mannen för grov kvinnofridskränkning vilket motsvarar 73 procent. I 14 fall ogillades åtalet i sin helhet och i 39 av de 207 fallen dömdes mannen till ansvar för varje enskild gärning och inte för grov kvinnofridskränkning. I 25 fall av de 207 åtalen för grov kvinnofridskränkning dömdes mannen för de enskilda gärningarna trots att de gärningar som var styrkta i åtalet var fler än två gärningar. I 14 fall, vilket motsvarar 7 procent av åtalen ansåg domstolen att endast en eller två gärningar var styrkta och att rekvisitet upprepad kränkning därav ej var uppfyllt.⁹²

⁸⁹ Prop. 1998/99:145 s. 14

⁹⁰ SOU 2011:85 s. 3

⁹¹ I de 327 domarna ingår även åtal mot flera brottsoffer i samma dom. I grov kvinnofridskränkning är det vanligtvis endast en målsägande.

⁹² SOU 2011:85 s. 90ff

Tabell 1

Domstolarnas bedömning av gärningarna om grov kvinnofridskränkning

Gärningar rubricerade som grov kvinnofridskränkning	73 %
Ogillade	7 %
Ansvar utdömt för enskilda gärningar där tre eller fler gärningar befunnits styrkta	12 %
Ansvar utdömt för enskilda gärningar där endast en eller två gärningar befunnits styrkta	7 %

Källa SOU 2011:85 s. 93

Egen kommentar

De orefererade rättsfall som gått igenom för att se i vilken utsträckning som en domstol dömer en man för grov kvinnofridskränkning visar på att domstolen i en övervägande majoritet dömer en man för grov kvinnofridskränkning istället för varje enskild gärning för sig. I utredningen framgår inte mer specifikt varför de åtal i vilket tre eller fler gärningar inte ansetts utgöra grov kvinnofridskränkning eller huruvida domarna visar på någon form av enhetlig bedömning av en nedre gräns för när gärningarnas karaktär i förhållande till antal utgör ett led i en upprepad kränkning.

6 Fridskränkningens brottsens uppbyggnad och konstruktion

Brottsdeliktet om grov kvinnofridskränkning i den svenska strafflagstiftningen är unik på många sätt.⁹³ För att en domstol lättare skall kunna göra en bedömning av gärningarnas samlade straffvärde har de brottsliga gärningar som var för sig kan bedömas som relativt bagatellartade brott satts in i ett sammanhang i vilket brottets allvarliga

⁹³ Brotten mot person och förmögenhetsbrotten, Jareborg Nils och Friberg Sandra, s. 52

karaktär framträder.⁹⁴ I de flesta fall behöver en åklagares gärningsbeskrivning vara preciserad och individualiserad till tid och rum.⁹⁵ När det gäller åtal för grov kvinnofridskränkning är det tillräckligt för att straffansvar skall kunna utdömas att åklagaren styrkt att gärningarna ägt rum inom en specifik tidsperiod och är preciserade till sin karaktär.⁹⁶

Brottets straffvärde för grov kvinnofridskränkning bedöms av domstolen utifrån brottens samlade värde, dess omfattning och kontinuitet. Till skillnad från s.k. kollektivdelikt⁹⁷ är syftet med fridskränkingsbrotten att flertalet brott som begåtts med riktad förföljelse mot en person och bedöms som ett fridskränkingsbrott skall resultera i ett högre straffvärde.⁹⁸

6.1 Två brottsbenämningar i en paragraf

Paragrafen är uppdelad i två stycken. Det första stycket reglerar när brottsoffret respektive gärningsman är en närstående person till brottsoffret, exempelvis dotter, styvdotter, son, man, mor, far eller samkönade relationer. I det andra stycket är brottsoffret en kvinna och gärningsmannen en man som är gifta eller varit gifta, eller som bor eller bott tillsammans under äktenskapsliknande förhållande. Utöver vem som är brottsoffer respektive gärningsman finns inga skillnader i paragrafens tillämpning. Uppdelningen av paragrafen i två stycken hänför sig till Kvinnovåldskommissionens utredning om att våld i nära relationer till största delen utgörs av våld av en man mot en kvinna i en hemmiljö. Genom att tydliggöra våldet mot kvinnor i paragrafens utformning ansåg Kvinnovåldskommissionen att bestämmelsen bättre beskrev denna verklighet.⁹⁹

6.2 Brotten enligt BrB kap. 3, 4 eller 6

För straffansvar enligt BrB 4:4 a krävs att gärningsmannen begått flera handlingar mot samma närstående person enligt brottsbalken 3, 4 eller 6 kap. Dessa handlingar

⁹⁴ Brottsbalken en kommentar, Holmqvist Lena, Leijonhufud Madeleine, Träskman Per Ole och Wennberg Suzanne s. 4:16.

⁹⁵ SOU 1995:60 s. 23

⁹⁶ Prop. 1997/98:55 s. 81

⁹⁷ Kollektivdelikt innebär att flera brott bedöms som ett brott, men resulterar inte i att straffvärdet påverkas nämnvärt. Exempel på ett kollektivdelikt är en person som vid ett flertalet tillfällen utövar läkaryrket utan någon läkarlegitimation. Kriminalrättens grunder, Asp, Petter, Ulväng, Magnus, Jareborg, Nils, s. 511f

⁹⁸ Kriminalrättens grunder, Asp, Petter, Ulväng, Magnus, och Jareborg, Nils, s. 511f

⁹⁹ Prop. 1997/98:55 s. 82f

prövas och bedöms av domstolen vid samma tillfälle. För åtal krävs inte att det rör sig om samma brott, exempelvis tre misshandelsbrott. För att kategoriseras som grovt kvinnofridsbrott kan det således i samma åtal exempelvis handla om både fall av misshandel, sexuellt ofredande, olaga tvång eller olaga hot.

6.3 Straffskalan

Straffskalan för grov kvinnofridskränkning är lägst sex månader och högst sex år. Kvinnovåldskommissionen föreslog i sitt betänkande att straffet för fridskränkingsbrotten skulle ha en straffskala med ett minimistraff på ett år och högst sex år.¹⁰⁰ Regeringen ansåg att den kränkning som brottet innefattar markerades tillräckligt genom ett straffminimum på sex månader.¹⁰¹

Många av de brott som ingår i fridskränkingsbrotten är brott med böter i straffskalan. Eftersom det många gånger är brott som vanligtvis bedöms som ringa leder det till att påföljden ofta blir ett kortare fängelsestraff eller böter när brotten inte bedöms ur ett helhetsperspektiv utan var för sig.¹⁰²

6.4 Rekvisiten

6.4.1 Rekvisiten ”led i en upprepad kränkning” och ”allvarligt skada personens självkänsla”

De rekvisit som finns i paragrafen och som måste vara uppfyllda för att straffansvar skall föreligga är att gärningarna är ett *brott enligt BrB kap. 3,4 eller 6*, att respektive gärning har utgjort ett *led i en upprepad kränkning* och att gärningarna varit *ägnade att allvarligt skada personens självkänsla*. Gärningarna skall även ha varit mot samma offer och utförts under en begränsad tidsperiod.¹⁰³ Om det förflutit för lång tid mellan gärningarna kan det resultera i att rekvisiten *led i en upprepad kränkning* och *allvarligt skada personens självkänsla* inte anses uppfyllt eller att brotten blivit pre-skriberade innan åtal.¹⁰⁴ Med ordet *ägnade* åsyftas att de brottsliga handlingarna typisk sett skall anses resultera i att kvinnans självkänsla allvarligt skadas. För straffansvar krävs inte att mannen med sina gärningar har som syfte att skada hennes

¹⁰⁰ SOU 1995/60 s. 305

¹⁰¹ Prop. 1997/98 s. 82

¹⁰² SOU 2011:85 s. 131

¹⁰³ Brotts och påföljder, Dahlström, Strand och Westerlund, s. 121

¹⁰⁴ Brottsbalken - en kommentar Del 1, Brotten mot person och förmögenhetsbrotten, Holmqvist, Lena, Leijonhufud, Madeleine, Träskman, Per Ole, Wennberg, Suzanne, s. 4:19 b

självkänsla eller att kränka hennes integritet. Det är domstolen som avgör huruvida gärningarna kränkt brottsoffret och varit ägnade att skada hennes självkänsla och det är tillräckligt att gärningsmannen haft uppsåt till de faktiska omständigheterna. Med *upprepad kränkning* menas att varje enskild gärning sker för att skada den personliga integriteten.¹⁰⁵ För att gärningarna skall bedömas som *upprepad kränkning* är utgångspunkten att det måste vara fler än två gärningar.¹⁰⁶

För att de brottsliga gärningarna skall anses ha varit ”ägnade att allvarligt skada personens självkänsla” måste gärningarna bedömas som tillräckligt kvalificerade. Att gärningarna är tillräckligt kvalificerade innebär att de ”typiskt sett leder till att självkänslan skadas allvarligt”. Om gärningarna verkligen resulterat i att brottsoffret självkänsla skadats allvarligt behöver inte på något sett bevisas. Det är domstolen som avgör om kränkningarna är så pass allvarliga att de typiskt sett leder till att brottsoffrets självkänsla är allvarligt skadat.¹⁰⁷

Rekvisitet ”ägnade att allvarligt skada personens självkänsla” har inte varit föremål för prövning i samma utsträckning som rekvisitet ”led i en upprepad kränkning”. En gemensam nämnare för de båda rekvisiten är att desto allvarligare varje enskild gärning är, desto färre gärningar krävs för att rekvisitet led i en upprepad kränkning skall anses uppfyllt och desto mer ökar bedömningen av att gärningarna typiskt sett kan antas leda till en allvarlig kränkning av brottsoffrets självkänsla.¹⁰⁸

6.5 Rekvisitens relation till varandra

Det specifika och utmärkande för de begångna brottsliga gärningarna i fridskränkningensbrotten är att de bedöms ur ett helhetsperspektiv och sammanhang, men varje händelse som mannen står åtalad för skall ha utgjort ett led i en upprepad kränkning av kvinnans integritet och varit ägnad att allvarligt ha skadat hennes självkänsla.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Prop. 1997/98:55 s. 133

¹⁰⁶ Brott och påföljder, Dahlström, Strand och Westerlund, s. 121

¹⁰⁷ SOU 2011:85 s. 77

¹⁰⁸ Straffrätt och mäns våld mot kvinnor, Burman, Monica, s. 190f

¹⁰⁹ Straffrätt och mäns våld mot kvinnor, Burman, Monica, s. 185f

6.6 Närståendebegreppet

Begreppet närstående eller tidigare närstående innebär att offret vid brottsrubriceringen grov fridskränkning varit eller är en närstående person till gärningsmannen. Närstående i nämnda fall är exempelvis föräldrar, syskon, styvföräldrar, syskon, styvbarn och homosexuella relationer. Generellt sett gäller att offret och gärningsmannen bor eller har bott tillsammans.¹¹⁰ Om gärningsmannen är en man och offret en kvinna som gärningsmannen tidigare levtt eller lever tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, gift eller sambo, rubriceras brottet som grov kvinnofridskränkning.¹¹¹

Anledningen till att det nya brottet inte skulle omfattas av andra relationer än närstående var att andra relationer som exempelvis ytligt bekanta eller grannar inte ger upphov till samma känslomässiga bindningar. Det är de känslomässiga bindningarna som oftast resulterar i att den kränkte personen lättare kan dölja de pågående kränkningarna för utomstående och därför sällan väljer att göra någon anmälan. Kränkningarna blir därav även svårare för utomstående att upptäcka och lättare för offret att dölja eftersom de oftast sker i hemmet.¹¹²

6.7 Individualiseringskravet

En kvinna som utsätts för olika övergrepp av en man under en längre tid leder ofta till att det blir svårt för henne att urskilja varje händelse som hänt. Hennes utsaga blir därför oftast både vag och berättad i generella ordalag. Anledningen därtill beror oftast på att övergreppen pågår under lång tid innan kvinnan berättar om övergreppen och sin livssituation.

Enligt förarbetena skulle inte en åklagare behöva specificera en enda händelse till exakt dag. Införandet av fridskränkningssbrotten tydliggjorde att varje gärning som kvinnan utsattes för tidsmässigt inte behövde beskrivas i detalj. För att domstolen skulle kunna utdöma straffansvar enligt brott mot något av fridskränkningssbrotten krävdes att det i gärningsbeskrivningen framgick under vilken tidsperiod gärningen

¹¹⁰ Prop. 1997/98:55 s. 132

¹¹¹ Straffrätt och mäns våld mot kvinnor, Burman, Monica, s. 185

¹¹² Prop. 1997/98:55 s. 79

utförts och att själva karaktären på gärningarna var preciserade.¹¹³ Regeringen anförde att åklagaren måste kunna bevisa varje händelse i målet som utgör själva kränkningen.

Redan innan fridskränkingsbrottens implementering i svensk rätt har vikten av en lagstiftning med en förenkling av individualiseringskravet framförts i doktrinen.¹¹⁴ Om brottsligheten kunde bedömas som en enhet i vilket faktorer som brottens vanemässighet, omfattning och frekvens var av stor vikt vid bedömningen skulle det inte bli anmärkningsvärt med en fällande dom, även om varje enskild händelse inte kunnat utredas.¹¹⁵ Åklagaren skulle ej heller vara tvungen att individualisera och precisera varje gärning och domstolen skulle kunna bedöma flertalet gärningar ur ett helhetsperspektiv.¹¹⁶

Även i praxis har man kunnat se en utveckling där liknande brottsliga handlingar bedömts som en enhet.¹¹⁷ I NJA 1991 s. 83 och NJA 1992 s. 446 framkom att beviskravet ansågs uppfyllt även om inte att varje gärning mot samma person var detaljerade och preciserade till tid och rum. NJA 1991 s. 83 reglerade frågan över vilka beviskrav som kunde ställas på åklagaren där en man, R.T vid ett flertal tillfällen mellan åren 1987 och 1990 våldtagit och misshandlat sin sambo B.L. B.L kunde i domstolen inte närmare precisera alla de gärningar som R.T under åren utsatt henne för. I åtalet mot R.T framgick några preciserade tillfällen då han misshandlat och våldfört sig på B.L samt att han därutöver även vid ett flertal tillfällen misshandlat och våldfört sig på henne sexuellt. Domstolen ansåg att R.T även skulle dömas för de opreciserade gärningarna som han stod åtalad för med hänvisning till övriga omständigheter som framkommit i målet som vittnesuppgifter och B.L:s trovärdighet i sin utsaga. JustR Nyström anförde i ett tillägg till domen om problematiken kring den här typen av mål när både möjligheten till precisering av brotten som värderingen av den bevisning som finns när närstående till gärningsmannen är utsatt. Brotten blir ofta av likartad karaktär, vilket gör att gärningarna blir svårare att urskilja och separera och när det pågår under lång tid blir detta än svårare att utreda och bevisa. Nyström framhävde vikten av att gärningarna är tidsmässigt avgränsade, övertygande

¹¹³ SOU 1995:60 s. 302ff

¹¹⁴ Prop. 1997/98:55 s. 81

¹¹⁵ En vänbok till Erland Aspelin, Den åtalade gärningen – några tankar om utformningen av gärningsbeskrivningen, Victor Dag, s. 253f

¹¹⁶ Straffrättens gärningslära, Jareborg Nils, s. 213ff

¹¹⁷ Prop. 1997/98:55 s. 205

bevisning och att det tydligt framgår vilka gärningar som den tilltalade döms för. Om så är fallet ansåg Nyström att en fällande dom kunde utdömas även om gärningarna inte exakt angivits utan endast redogjorts för i mer begränsad omfattning.

I NJA 1992 s. 446 hade H.E, far till C.E förgripit sig sexuellt på sin dotter från det att hon var 13 år till att hon blev 15 år under ett flertalet tillfällen under perioden maj 1990 tom oktober 1991. Även i det här fallet hade händelserna utspelats i hemmet och utgjort så pass många gärningar att inte varje brottslig händelse kunnat fastställas till exakt tid och plats. Eftersom några av händelser som C.E:s utsatts för av sin far hade preciserats till tid och plats fastslog HD att det inte förelåg något hinder till att H.E fälldes för de gärningar som angivits i åtalet även om varje handling inte exakt angivits till tid och rum.

Egen kommentar

Med hänvisning till att kränkningarna i nära relationer oftast pågått under en längre tid innan de kom till myndigheternas kännedom var det svårt för kvinnan att urskilja varje specifik kränkning. Hennes berättelse om övergreppen blev därför många gånger både svag och för generellt hållen. Kvinnovaldskommissionens lösning var att det för straffansvar skulle vara tillräckligt om de straffbara gärningarna var ”preciserade till sin karaktär och utförts inom en bestämd tidsperiod”. Kvinnovaldskommissionen utvecklade inte denna formulering genom att exempelvis ange hur preciserade gärningarna skulle vara och en närmare förklaring av innebörden av ordet ”karaktär”. Inom en bestämd tidsperiod tolkar jag som att gärningarna inte behöver preciseras till någon specifik dag överhuvudtaget. Det relevanta är att det finns ett start och ett slutdatum för att det inte skall föreligga några oklarheter när det gäller domens rättskraft.

I den praxis som utvecklats när det gäller individualiseringskravet har det framkommit att det inte är ”nödvändigt att varje gärning preciseras till tid och plats, och med angivande av detaljerade omständigheter i övrigt, är det i princip ändå så att några konkreta händelser måste kunna specificeras”.¹¹⁸ Genom detta uttalande kan man således utläsa att individualiseringskravet i fridskränkingsbrotten underlättat ytterligare för en åklagare. Detta eftersom förarbetena inte någonstans nämner i vilken

¹¹⁸ SOU 1995:60 s. 302

utsträckning som gärningarna behöver specificeras. Under förutsättning att ”preciserade till sin karaktär och utförts inom en bestämd tidsperiod” inte skall tolkas på det viset som praxis utvecklats innan införandet av BrB 4:4 a.

Eftersom inte förarbetena konkretiserat det individuella kravet för straffansvar och i vilken utsträckning det innebär att en gärning är preciserad till sin karaktär blir det rättsfallens gärningsbeskrivning som får ge en indikation på hur kommissionens mer generella ordalag kan tänkas tolkas. I åklagarens gärningsbeskrivningar kan utläsas att gärningarna förutom att vara utförligt beskrivna även är hänförliga till bestämda datum. I några av rättsfallen avslutas gärningsbeskrivningen även att mannen kränkt kvinnan vid flertal olika tillfällen inom ett visst tidsintervall.

Ur ett rättssäkerhetsperspektiv måste en man som är misstänkt för brott veta vad det är för gärningar som han skall försvara sig mot. Enligt förarbetenas generella uttalanden verkar det ur en rättssäkerhetsaspekt ganska orimligt om inte ”preciserad till sin karaktär” rimligen borde tolkas som att det borde ställas ganska höga krav på hur preciserade gärningarna bör vara. Domstolen verkar i alla fall förvänta sig att gärningarna i åklagarens gärningsbeskrivning är väldigt preciserade med tanke på att domstolen i sina domskäl preciserar enskilda gärningar genom en snäv individuell bedömning. Även om det sannolikt inte var lagstiftarens intention att åklagarens i sin gärningsbeskrivning skulle behöva konkretisera gärningarna så utförligt och till en bestämd dag är frågan om domstolen godtar och kan godta något annat för att straffansvar skall kunna utdömas.

7 Rättsfallsstudier

I urvalet för rättsfallsstudier har samtliga publicerade rättsfall från HD och Hovrätterna gått igenom fram till och med 1 juli 2012. De rättsfall som varit av vikt för besvarandet av arbetets frågeställningar har tagits upp och refereras i denna uppsats. Även en nyligen avkunnad dom från hovrätten diskuteras i arbetet eftersom den domen avviker från tidigare praxis. Domskälen från Högsta Domstolen är många gånger utförliga och väl motiverade huruvida rekvisiten är uppfyllda eller ej. Domskälen från hovrätterna lämnar däremot en hel del att önska när det gäller motivering av domens utgång.

I referat från domarna har jag valt att benämna gärningsman respektive brottsoffer med initialer och utelämnat eventuella adresser som uppkommit i domarna. Anledningen till detta är att jag inte anser att utelämnande av namn och adress är av intresse eller betydelse för uppsatsens syfte.

7.1 Rättsfall från Högsta domstolen

I NJA 1999 s. 102 var sakfrågan huruvida de gärningar som en man stod åtalad för ansågs ha "varit ett led i en upprepad kränkning".

B.B stod åtalad för att vid fyra tillfällen misshandlat sin sambo L.L. B.B var även dömd för att ha misshandlat sin sambo L.L. två gånger tidigare. I det nya åtalet hade en av gärningarna ägt rum innan den nya lagen om fridskränkingsbrotten trädde i kraft och de tre andra åtalade gärningarna efter lagens införande. Både tingsrätt och hovrätt ansåg att åtalet var styrkt i sin helhet och dömde B.B för ett fall av misshandel. De övriga händelserna skulle rubriceras som grov kvinnofridskränkning. Tingsrätten dömde B.B till 10 månaders fängelse för misshandel enligt BrB 3:5 den 17 juni 1998 och för grov kvinnofridskränkning enligt BrB 4:4 a andra stycket för övriga fall.

Händelserna i åklagarens gärningsbeskrivning var följande:

- a) *"Den 17 juni 1998 slog B.B L.L i ansiktet och huvudet med knytnävsslag samt drog henne i håret. Av misshandeln uppstod smärta samt en svullnad runt ögat,*
- b) *Den 28 juli 1998 slog B.B ett knytnävsslag som träffade L.L:s mun samt sparkade henne mot huvudet och mage. Av misshandeln uppstod smärtor samt en svullnad i pannan,*
- c) *Den 14 eller 15 sept 1998 sparkade B.B mot L.L:s kind, käke och revben samt nöp henne upprepade gånger i armen, varav uppkom smärta, sårskador, blåmärken och svullnader,*
- d) *Den 18 sept 1998 slog B.B upprepade knytnävsslag mot L.L:s näsa samt sparkade henne över bäckbenet så hon föll till golvet. Av misshandeln uppstod smärta, sårskador, svullnader och blåmärken."*

HD ändrade hovrättens dom och ansåg att B.B inte kunde dömas för grov kvinnofridskränkning eftersom brottsbeskrivningens utformning i BrB 4:4 a endast kunde tolkas som att det måste finnas ytterligare gärning eller gärningar som står utanför åtalet för att de åtalade gärningarna skulle anses utgöra ”ett led i en upprepad kränkning”. HD ansåg således med hänvisning till paragrafens lydelse och legalitetsprincipen att det inte är tillräckligt att det i förarbetena kunde utläsas att de åtalade gärningarna är tillräckliga i sig för att kunna döma någon för grov kvinnofridskränkning.

HD ansåg att det ej stred mot den straffrättsliga principen *ne bis in idem* att beakta tidigare handlingar som mannen dömts för med motiveringen att *”de tidigare gärningarna skall endast tjäna till att belysa de förhållanden under vilka de i målet åtalade gärningarna ägt rum, och den tilltalade skall alltså inte på nytt dömas för de tidigare prövade gärningarna”*. Med anledning av att de gärningar som B.B dömts för ägt rum innan införandet av BrB 4:4 a kunde han enligt HD inte dömas för grov kvinnofridskränkning.

Egen kommentar

NJA 1999 s.102 tog upp möjligheten att beakta tidigare domar för att belysa att nya åtalade gärningar är ett led i en upprepad kränkning. HD ansåg att bestämmelsen i BrB 4:4 a var utformad på ett sådant sätt att det för straffansvar för grov kvinnofridskränkning inte var tillräckligt med de gärningar i vilket mannen stod åtalad för och att paragrafen inte kunde tolkas på något annat sätt än att mannen måste ha begått ytterligare kränkningar mot samma kvinna som är brottsliga enligt BrB kap. 3, 4 eller 6 för att dömas för grov kvinnofridskränkning. Med stöd av legalitetsprincipen var det enligt HD inte möjligt att tolka bestämmelsen på annat sätt, även om det i förarbetena tydligt framkom att det för straffansvar räckte med de gärningar för vilka mannen stod åtalad för. I aktuellt fall hade mannen vid två tidigare tillfällen dömts för misshandel mot samma kvinna. Dessa två tillfällen som mannen dömts för misshandel mot kvinnan hade dock ägt rum innan den 1 juli 1998. Eftersom domar innan bestämmelsens införande inte enligt majoriteten av HD kunde beaktas med hänvisning till att retroaktiva inslag inom straffrätten bör undvikas kunde mannen inte dömas för grov kvinnofridskränkning och dömdes således för misshandel enligt BrB 3:5.

Även om domstolen ansåg att mannen inte kunde dömas för grov kvinnofridskränkning utifrån att de tidigare gärningarna begåtts innan den 1 juli när fridskränkingsbrotten trädde i kraft hade domstolen kunnat uttala sig under hur lång tid tidigare dömda kränkningar kan ligga en man till last i vilket tidigare dömda gärningar kan belysa nya kränkningar. Ett konkret tidsperspektiv är nog inte möjligt att ge och det är nog inte heller önskvärt eftersom fler faktorer och omständigheter inte minst gärningarnas karaktär och omfattning sannolikt måste vägas in för bedömning av hur länge som tidigare gärningar som en man begått kan ligga honom till last. Om HD i domen givit en vägledning för i vilken omfattning tidigare domar skulle kunna belasta nya gärningar skulle det inte bara stärka rättsskyddet för den tilltalade mannen, utan även förhoppningsvis tvinga fram utförligare domskäl från underrätterna.

I NJA 2004 s. 97 var frågan om innebörden av rekvisitet närstående i BrB 4:4 a. I rättsfallet hade en man född år 1979 under en tidsperiod på cirka ett år misshandlat sin flickvän vid sex olika tillfällen och vid ett tillfälle hotat henne. Paret var inte folkbokförda på samma adress under den tid som förhållandet varade. De hade varsin lägenhet. I.H delade lägenhet med sina två bröder och C.S bodde själv i en hyreslägenhet. I.H hade nycklar till C.S lägenhet och de sov över hos varandra flera dagar i veckan. I.H hade en tv, stereo och underkläder i C.S lägenhet, samt nycklar till hennes lägenhet. Både tingsrätten och hovrätten ansåg att de åtalade gärningarna utgjort ett led i en upprepad kränkning av kvinnan och ägnade att allvarligt skada hennes självkänsla. Tingsrätten ansåg även att paret var att ses som närstående i enlighet med BrB 4:4 a andra stycket eftersom de hade övernattat hos varandra och bott tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden. Tingsrätten ansåg inte att det faktum att paret under den relativt korta tid som de varit tillsammans inte varit skrivna på samma adress hade någon relevans för sin bedömning och ansåg således att mannen skulle dömas för grov kvinnofridskränkning.

Hovrätten var av en annan uppfattning än tingsrätten när det gällde tolkningen av att leva under äktenskapsliknande förhållanden. Eftersom kvinnan och mannen inte haft en gemensam bostad, inte gemensam ekonomi eller gemensamt bohag ansåg hovrätten att de inte levt tillsammans under äktenskapsliknande förhållande och att mannen således inte kunde dömas för grov kvinnofridskränkning. Hovrätten ansåg däremot att mannen skulle dömas för grov fridskränkning eftersom paret kunde anses som närstå-

ende i enlighet med BrB 4:4 a första stycket. Hovrätten går överhuvudtaget inte in på varför paret var att bedöma som närstående enligt BrB 4:4 a första stycket.

Fallet gick upp till Högsta Domstolen för att bedöma om paret vara att ses som närstående enligt BrB 4:4 a första stycket eller om mannen istället skulle dömas för misshandel och olaga hot. Misshandelsfallen och olaga hot var de gärningar som hovrätten tillsammans ansåg utgjorde brottsrubriceringen grov fridskränkning.

HD konstaterade i domskälen att det inte finns någon definition i BrB 4:4 a första stycket av begreppet närstående. Enligt HD finns inget närståendebegrepp i brottsbalken utan endast i andra författningar.¹¹⁹ Eftersom de närståendebegrepp som förekommer i andra lagrum hade ett annat skyddsintresse ansåg HD inte att en analog lagtolkning¹²⁰ över hur begreppet närstående skulle tolkas i BrB 4:4 a första stycket kunde göras.

HD ansåg att både en heterosexuell relation och en samkönad relation i vilket paret utan att varit sammanboende ändå kan resultera i en känslomässig och praktisk bindning som resulterat i att den ena parten hamnat i en sådan situation som förarbetena åsyftade och som lagen var till för att skydda. HD ansåg att ändamålet med paragrafen var att en man kunde dömas enligt bestämmelsens första stycke om förhållandet inte ansågs utgöra ett förhållande enligt bestämmelsens andra stycke. Eftersom andra stycket är en specialreglering ansåg HD att det andra stycket skulle vara nästintill meningslöst om ett förhållande som inte uppfyllde sambo- och äktenskapsförhållanden skulle kunna resultera i straffansvar enligt paragrafens första stycke. Bestämmelsens andra stycke kunde därför ej heller enligt HD utifrån lagmotiven uppfattas som en uttömmande reglering när en fast parrelation mellan en man och en kvinna inte kvalificerat sig som ett äktenskaps- eller samboförhållande.

För att upprepade kränkningar som begåtts i nära relationer skulle resultera i en brottsrubricering och ett straffvärde som var mera adekvat till brottets allvarliga

¹¹⁹ Kan tilläggas att närståendebegreppet förekommer i BrB 8:13 första stycket som reglerar åtalsbegränsningsreglerna för förmögenhetsbrotten. Begreppet närstående vid våld i nära relationer – en lagtolkning, Burman, Monica, JT 2004-2005, s.141

¹²⁰ Analogisk lagtolkning = när ett rekvisit tolkas med ledning av hur det används och tillämpas i ett annat lagstadgande. Nordstedts Juridiska Ordbok, Martinger Sven, s.13

karaktär ansåg HD att ett par som inte levt tillsammans men ändå haft en fast parrelation således kunde uppfylla kravet som närstående i enlighet med BrB 4:4 a första stycket. HD ansåg därför att I.H:s och C.S:s relation var att betrakta som närstående i enlighet med BrB 4:4 a eftersom de umgåtts på ett sådant sätt som både kunde definieras som ett samboförhållande och som om de vore gifta med varandra. HD grundade även sitt domslut på att det mellan I.H och C.S uppstått en känslomässig bindning och att parets relation pågått i mer än sex månader från det att kränkningarna påbörjades och varade i mer än arton månader.

Egen kommentar

I NJA 2004 s. 97 ansåg hovrätten att paret inte levt under äktenskapsliknande förhållanden eftersom paret inte haft gemensam bostad, ekonomi, eller bohag. Utan någon utförligare motivering i domskälen ansåg hovrätten att paret skulle ses som närstående enligt BrB 4:4 a första stycket. I HD gällde frågan huruvida brottsrubriceringen skulle vara att paret ansågs som närstående enligt BrB 4:4 a första stycket eller inte uppfyllde kravet för närstående. Det hade varit intressant om HD i rättsfallet tagit ställning till i vilken utsträckning som ett par som under hela den tid som förhållandet varade haft var sin bostad, kunde bedömas som närstående enligt BrB 4:4 andra stycket.

I domskälen framkommer att HD anser att andra stycket med hänvisning till regleringens allmänna syfte inte skall tolkas som uttömmande i de fall ett förhållande inte är att bedöma som ett äktenskaps- eller samboförhållande. Det tyder på att domstolen anser att en man och en kvinna måste ha varit skrivna på samma adress för att andra stycket skall vara tillämpligt. Anledningen till bestämmelsens andra stycke var för att tydliggöra mäns våld mot kvinnor i nära relationer. Det är bestämmelsens andra stycke allmänna syfte som domstolen i sina domskäl borde ha tillmätts avgörande betydelse. Antingen måste andra stycket ändras lagtekniskt eller så skall bor eller har bott tillsammans under äktenskapsliknande förhållande även kunna omfatta sådana relationer i vilket mannen och kvinnan ej varit folkborda på samma adress. Det som skall vara av avgörande för om BrB 4:4 a andra stycket skall tillämpas är förutom vem som är brottsoffer respektive gärningsman om förhållandet resulterat i en känslomässig bindning. Precis som rekvisitet ”ägnad att allvarligt skada personens självkänsla” som är ett normativt rekvisit skall det vara upp till domstolen

att avgöra huruvida den känslomässiga bindningen uppstått och åklagaren behöver inte styrka att en känslomässig bindning uppstått. I domskälen framgår vikten av att paret umgåtts på ett som sådant sätt som kan jämföras med äkta makar eller ett samboförhållande, tiden för relationen och att det framkommit att en känslomässig bindning uppstått dem emellan och att mannen därför skulle dömas för grov fridskränkning. Domstolen borde istället ha motiverat sina domskäl utifrån att paret levt tillsammans under en längre tid och varit ett etablerat par utan att vara skrivna på samma adress och att förhållandet därav är att bedömas som att det typiskt sett leder till att en känslomässig bindning uppstått. Känslomässig bindning skall istället vara utgångspunkten i vilket olika variabler läggs samman för att avgöra om parets relation typiskt sett kan anses resultera i att en känslomässig bindning uppstått och inte en variabel i sig. Domen visar även på en gradering av bestämmelsens två stycken vilket inte var syftet med paragrafens indelning. Ett heterosexuellt par som prövas i enlighet med andra stycket, men inte bedöms som ett par enligt andra stycket och därför istället prövas enligt första stycket är en diskriminering av homosexuella relationer som är helt uteslutet för prövning enligt BrB 4:4 a andra stycket. En man som slår en kvinna han haft en relation med kan således bedömas som närstående enligt BrB 4:4 a första stycket, samtidigt som rättsfallet visar på att det blir svårare att rubricera ett brott som grov kvinnofridskränkning. När domstolen i sina domskäl anser att paret relation inte kan bedömas som ett en relation enligt regleringens andra stycke eftersom mannen och kvinnan inte haft gemensamt bohag etc. visar på att domstolen utgår ifrån en förlegad uppfattning över vad en relation innebär och inte samhällets verklighet i vilket en man och kvinna i större utsträckning idag väljer att leva som särbo med skilda ekonomier etc. och inte heller beaktar själva avsikten med två särskilda brottsrubriceringar i den gemensamma bestämmelsen. Den praxis som utvecklades genom detta avgörande leder till en stor risk för att statistiken och kartläggningen av mäns våld mot kvinnor i nära relationer inte blir rättvis.

I NJA 2003 s.144 hade HD att ta ställning till om de gärningar som mannen begått mot sin fru var av sådan art att var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av hennes integritet och ägnade att skada kvinnans självkänsla. E.O fick politisk asyl i Sverige efter att ha flytt från sitt hemland Uganda 1976. E.O och S.N.M gifte sig i början av 1997 efter att ha träffats i S.N.M:s hemland Kenya. Efter att de fått sitt första barn kom S.N.M till Sverige 1998 för att bo tillsammans med E.O i det

radhus som han ägde. I maj 2000 och 2002 föddes parets andra och tredje barn. Eftersom S.N.M endast talade Swahili och lite engelska ville hon lära sig svenska och ha ett eget arbete. E.O hade inte haft något att invända till detta. Efter att S.N.M bott i Sverige i två år började E.O misshandla henne.

Förutom det fysiska våldet begränsade E.O S.N.M:s levnadsutrymme. De enda egna pengarna hon hade för egen del bestod av 200 kr varje månad från barnbidraget, resterande del disponerades av E.O Hon fick inte lära sig svenska, söka arbete, inte prata med grannarna, inte ta med barnen till öppna förskolan, ej gå till kyrkan, inneha egna nycklar till huset eller ta del av de brev som släktingar skickat till henne.

Enligt åtalet hade E.O misshandlat S.N.M från år 2000 till 15 september 2002.

- a) ” d. 5 juli 2002 uppträtt hänsynslöst mot sin hustru och ofredat henne genom att kasta ett glas juice på henne när hon satt med deras yngsta barn i knät,
- b) D. 10 sept. 2002 uppsåtligen tillfogat henne smärta och ömhet och svullnad genom att ta tag i hennes nacke, sparka henne på ena skinkan och benen samt tilldela henne ett knytnävsslag som träffat i högra nack- och axelpartiet,
- c) D. 15 sept. 2002 uppsåtligen tillfogat henne smärta genom att trampa på hennes ena fot, tilldela henne ett knytnävsslag mot axel/halsregionen, knuffa omkull henne på golvet och ta strupgrepp på henne och klämma åt, samt i samband med misshandeln uttala att han skulle döda henne, vilket varit ägnat att framkalla allvarlig fruktan hos henne för hennes säkerhet till person,
- d) Under tiden 2000 till september 2002 vid ett stort antal tillfällen uppsåtligen tillfogat henne smärta genom att tilldela henne smärtande slag mot kroppen, företrädesvis mot axelpartierna.”

TR, hovrätten och HD ansåg att E.O skulle dömas för grov kvinnofridskränkning.

HD konstaterade att det inte finns något uppställt krav på hur många gärningar som skall föreligga för att utgöra en upprepad kränkning, utan att antalet kränkningar bedöms utifrån gärningarnas karaktär. Desto allvarligare gärningar desto färre gärningar krävdes för att bedömas som en upprepad kränkning. Oavsett kränkningarnas karaktär konstaterade HD i sina domskäl att gärningarna måste vara mer än två och det måste

finnas ett tidsmässigt samband mellan händelserna för att utgöra en upprepad kränkning.

HD ansåg att de gärningar som E.O gjort sig skyldig till hade ett tidsmässigt samband. En av gärningarna bedömdes som mer allvarlig men eftersom antalet gärningar var såpass många ansåg HD att de var att bedömas som upprepade kränkningar. Domstolen ansåg att kvinnans hela situation skulle beaktas för att bedöma huruvida gärningarna typiskt sett bedöms varit ägnade att allvarligt skada S.N.M:s självkänsla. I domstolens helhetsbedömning beaktades att S.N.M:s var utan ett socialt nätverk, inte talade svenska, var nyinflyttad från ett annat land, hemma ensam, tog hand om tre barn och en man som inte hjälpte henne att bli en del av det svenska samhället utan istället motarbetade henne på olika sätt för att så inte skulle ske. Sammantaget resulterade detta i att S.N.M blev än mer beroende av sin man. E.O. dömdes till tio månaders fängelse för grov kvinnofridskränkning.

Egen kommentar

I rättsfallet NJA 2003 s. 144 ansåg domstolen att endast en av de fysiska gärningarna som mannen stod åtalad för kunde bedömas som en kränkning av mer allvarlig karaktär men att antalet utgjort så pass många att de utgjorde ett led i en upprepad kränkning. HD tog även upp huruvida kränkningarna varit ägnade att skada kvinnans självkänsla.

Kvinnan som kom till Sverige från ett afrikanskt land hade genom mannens agerande blivit alltmer utlämnad och beroende av honom. Mannen hade successivt begränsat kvinnans levnadsutrymme genom att hon inte fick lära sig svenska, söka arbete och inte prata och umgås med vem hon ville. Utifrån de handlingar som mannen begränsade kvinnans levnadsutrymme bedömde HD att gärningarna varit ägnade att allvarligt kränka kvinnans självkänsla. I förarbetena tas just dessa exempel av psykisk misshandel upp som handlingar som Kvinnovåldskommissionen ansåg skulle föranleda straffansvar. Regeringen ansåg att denna form av psykisk misshandel inte kunde beaktas eftersom det stred mot legalitetsprincipen och att det därför ej var möjligt att inkludera dessa handlingar i den nya bestämmelsen. Trots detta lyfter domstolen fram denna psykiska misshandel som grund för att gärningarna varit ägnade att allvarligt skada kvinnans självkänsla när det endast är de straffbara gärningarna i sig

som skall vara avgörande för huruvida gärningarna typiskt sett kan anses varit ägnade att allvarligt kränka kvinnans integritet.

7.2 Rättsfall från Hovrätterna

Hovrätten för nedre norrland, mål nr B 440-11, dömde 120314 en man för tre fall av misshandel och två fall av olaga hot istället för grov kvinnofridskränkning eftersom paret sammanlevt under för kort tid och därmed inte uppfyllde kravet på närstående.

A.J född år 1988 träffade E.M.B när han var på besök i Turkiet. De blev ett par och E.M.B flyttade till Sverige i november 2010 för att gifta sig med A.J som vid tillfället bodde hos sina föräldrar. Den första januari år 2011 flyttade A.J och E.M.B till en egen lägenhet.

De handlingar som A.J dömdes för var nedanstående gärningar som ägt rum från december 2010 tom februari 2011.

- a) *”vid ett tillfälle i december 2010 vid simhallen utdelat flera slag och sparkar mot den liggande E.A.B:s kropp och tryckt sin hand mot hennes mun, vilket åsamkat henne smärta,*
- b) *den 6-7 februari 2011 i deras bostad på [adress] utdelat flera slag mot hennes kropp och greppat hårt i hennes ena arm, vilket åsamkat henne smärta samt blånad på ena armen. Han har även riktat en kniv mot henne och uttalat att han skulle döda henne, vilket varit ägnat att hos henne framkalla allvarlig fruktan för egen säkerhet till person,*
- c) *den 8 februari 2011 i deras bostad på [adress]greppat hårt i hennes ena arm och vridit om, tagit strypgrepp på henne och tryckt en hand mot hennes mun samt riktat en kniv mot henne och huggit med kniven i en vägg precis bredvid henne samt uttalat att han skulle döda henne, vilket varit ägnat att hos henne framkalla allvarlig fruktan för egen säkerhet till person. Av våldet har hon åsamkats smärta, andnöd samt blånad på ena armen och rodnader på halsen,*
- d) *utöver ovan nämnda tillfällen vid flera tillfällen åsamkat henne smärta och andnöd genom att utdela slag mot hennes kropp och ta strypgrepp på henne.”*

Hovrätten ansåg att A.J gjort sig skyldig till tre fall av misshandel och två fall av olaga hot och inte till grov kvinnofridskränkning. I sina domskäl anförde hovrätten att även om E.L.B rest till Sverige för att ingå giftermål med A.J ”är dock den korta tiden varit tillsammans och den information som framkommit i hovrätten om deras förhållande sådana omständigheter som medför att de inte kan anses ha haft en sådan närstående relation som krävs för att gärningarna ska kunna bedömas som grov kvinnofridskränkning.” A.J dömdes till fängelse i tio månader.

Egen kommentar

I detta rättsfall från hovrätten ansåg domstolen inte att paret kunde bedömas som närstående med hänvisning till den korta tiden som paret varit tillsammans och på grund av andra omständigheter. De andra omständigheter som domstolen åsyftade var att mannen enligt vittnesmål verkade ha tröttnat på kvinnan och inte längre ville gifta sig med henne. Oavsett om information framkommit i vilket mannen inte haft för avsikt att fortsätta relationen är det inget skäl för att mannens handlingar inte skall bedömas som grov kvinnofridskränkning. Jag anser det orimligt att en man som vid ett flertal tillfällen kränkt en kvinna som han bor tillsammans skulle resultera i ett mildare straff genom att säga att han egentligen inte ville vara tillsammans med henne och därför avslutat relationen.

Under den relativt korta tiden som paret bodde tillsammans hann mannen begå tre fall av misshandel och två fall av olaga hot. Att mannen hann begå dessa kränkningar under så kort tid borde ha legat honom till last och inte till hans fördel, vilket blev resultatet när domstolen ansåg att förhållandets varaktighet hade en så pass avgörande betydelse för domens utgång.

I RH 2008:7 hade en man åtalats för att misshandlat en kvinna han levde med vid två tillfällen samt hotat henne vid ett flertal tillfällen. Sakfrågan gällde huruvida kränkningarna varit av sådan allvarlig karaktär att de kunde anses utgöra en upprepad kränkning att mannen skulle dömas för grov kvinnofridskränkning.

a) september 2007 - tilldelat kvinnan en örfil som resulterat i smärta och rodnad

b) 31 oktober 2007 – skickat hotelser till hennes mobil vid tre tillfällen och hotat att han kommer att slå henne. Misshandlat med ett bälte genom att slå henne med bältet över lårens baksida.

Mannens vrede mot kvinnan med misshandel som följd hade sin grund i att kvinnan var hos en väninna och inte kom hem. Mannen rättfärdigade sitt handlande genom sin starka religiösa tro och synen på kvinnan som underordnad mannen.

Både TR:n och hovrätten ansåg att de åtalade gärningarna var styrkta i sin helhet. Tingsrätten dömde mannen för grov kvinnofridskränkning till fängelse sex månader. I domskälen anförde tingsrätten att ”gärningarna utgör ett led i en upprepad kränkning och varit ägnade att allvarligt skada kvinnans självkänsla”. Mannens starka trosuppfattning och hans syn på sig själv att mannen är överordnad kvinnan ansåg tingsrätten stärkte att de utförda handlingarna varit ägnade att skada kvinnans självkänsla.

Hovrätten ansåg att det inte förelåg någon upprepad kränkning eftersom endast misshandeln med bälte ansågs som en allvarligare kränkning. De andra åtalade gärningarna ansågs inte vara tillräckligt allvarliga för att utgöra en upprepad kränkning. Mannens uttalade motiv om sin överordnade roll i förhållande till kvinnan var ej något som hovrätten ansåg påverkade bedömningen. Mannen dömdes till fängelse tre månader för misshandel enligt BrB 3:5 och för olaga hot enligt BrB 4:5.

Egen kommentar

I ovan dom från hovrätten bedömdes inte de gärningar som en man begått mot en kvinna som han levde tillsammans med som en upprepad kränkning eftersom endast en av kränkningarna bedömts som allvarlig. Mannens egen utsaga att han som man var överordnad kvinnan och därför hade rätt att kräva att hon skulle lyda honom och därför hade rätt att slå henne och begå dessa kränkningar borde istället bedömas styrka att gärningarna varit ägnade att allvarligt kränka kvinnans självkänsla och inte negligeras av domstolen. Domstolen ansåg att endast en av kränkningarna är allvarlig, även om det är mer än tre gärningar i vilket alla gärningar hände under en relativt komprimerad period och att gärningarna således inte kunde bedömas som led i en upprepad kränkning. I förarbetena finns ingen vägledning över hur allvarlig en

kränkning skall vara i förhållandet till antalet för att dessa skall kunna utgöra en upprepad kränkning, utan detta har överlämnats till domstolarnas praxis för vägledning. Domstolens beslut skulle kunna tolkas som att lägsta antalet kränkningar i det enskilda fallet, tre stycken, måste utgöras av allvarliga kränkningar för att upprepade fall skall kunna anses föreligga. Alternativt måste åtminstone minst två av de tre kränkningarna vara av allvarligare karaktär. Domstolen borde i sina domskäl ha utvecklat hur allvarliga tre kränkningar måste vara för att utgöra led i en upprepad kränkning.

Detta rättsfall visar på avsaknad av vägledning från HD, som borde se till att det blir ett förtydligande och en tydligare konkretisering över det ganska vida begreppet, ”ju allvarligare kränkning, desto färre kränkningar”.

I RH 2006:29 har en man dömts till fängelse för grov kvinnofridskränkning. Under den villkorliga frigivningen för den dömda kvinnofridskränkningen begick mannen två nya brott mot samma kvinna. Frågan som domstolen hade att ta ställning till var om mannen kunde dömas för grov kvinnofridskränkning genom att beakta de tidigare gärningarna som han var dömd för. Om domstolen kunde beakta tidigare dömda gärningar kunde de två nya kränkningarna ses som ett led i en upprepad kränkning.

Den 20 januari 2004 blir mannen villkorligt frigiven. Under prøvotiden begår han vid två skilda tillfällen nya brott mot samma kvinna.

- a) ” Den 22 juli 2004 har K.L i G.P:s bostad i [stad] uppsåtligen dels slagit G.P i ansiktet med knuten näve så att smärta och svullnad uppstått, dels tagit tag i hennes axlar och slitit henne bakåt med påföljd att hon fallit till marken och slagit i bakhuvudet,
- b) Den 5-6 november 2004 har K.L talat in flera hotfulla meddelanden på GP:s mobilsvär och därvid bl.a. uttalat ”jag skall döda dig” eller liknande. Hotet var ägnat hos G.P framkalla allvarlig fruktan för egen säkerhet till person”.

Både TR:n och HovR:n dömde K.L för grov kvinnofridskränkning.

Eftersom gärningarna som mannen bedömts skyldig till skett under den villkorliga frigivningen och således rent tidsmässigt utförts nära inpå de brott för vilka han tidigare dömts för ansåg TR:n att gärningarna är ett led i en upprepad kränkning. Eftersom gärningarna även ”*typiskt sett leder till att självkänslan allvarligt skadas*” och inte minst för att G.P:s självkänsla verkligen var allvarligt kränkt framgick enligt TR:n genom att hon var honom så undernådig att hon hela tiden återvände till honom trots de övergrepp som hon utsatts för av honom.

HovR:n ansåg att gärningarna skulle bedömas som en fortsatt upprepad kränkning eftersom det endast hade passerat sex månader från den villkorliga frigivningen tills att han begick nya gärningar mot samma kvinna. Den tidigare brottsligheten låg således K.L till last men eftersom han inte straffas för de gamla brotten igen stred inte bedömningen mot principen *ne bis in idem*.

HovR:n ansåg det uppenbart att K.L:s handlande mot G.P ”varit ägnade att allvarligt skada” hennes självkänsla och fastställde således TR:ns dom.

Egen kommentar

I detta rättsfall ansåg HovR:n att det inte stred mot principen *ne bis in idem* att beakta tidigare domar som mannen dömts för eftersom de tidigare domarna endast låg mannen till last och således inte straffades för gärningarna igen. HD tog i NJA 1999 s. 102 upp denna möjlighet att beakta tidigare domar för att belysa att gärningarna är ett led i en upprepad kränkning. Att belysa tidigare domar för att gärningarna skall anses utgöra en upprepad kränkning ansåg dock Lagrådet i den proposition som följde på NJA 1999 s. 102 inte var möjligt i vilken utsträckning som helst. De nya gärningar som mannen står åtalad för måste även ha varit ägnade att skada kvinnans självkänsla. En man som exempelvis dömts för grov kvinnofridskränkning och därefter begår lindrigare gärningar med lågt straffvärde mot samma kvinna ansåg Lagrådet inte kunde bedömas som att kränkningarna varit ägnade att allvarligt skada kvinnans självkänsla.¹²¹

¹²¹ Prop. 1998/99:145 s. 16

I RH 2004:48 åtalades mannen A.H för grov kvinnofridskränkning för att under fyra tillfällen ha gjort sig skyldig till olaga hot mot kvinnan AN.H. Under de fyra månader som hoten utfördes gick paret samtidigt igenom en skilsmässoprocess. Sakfrågan var huruvida kränkningarna i den situation som paret befann sig i hade lett till att kvinnans självkänsla allvarligt skadats. De gärningar som A.H åtalats för ansågs av både tingsrätt och hovrätt styrkta i sin helhet.

- a) ” någon gång i januari 2004 i AN.H:s bostad på [adress] genom att göra tecken med innebörd att han skulle skjuta henne.
- b) Den 14 januari 2004 genom att under telefonsamtal fälla yttranden av innebörd att han skulle bränna ner deras gemensamma hus eller förstöra deras gemensamma egendomar.
- c) Den 27 april 2004 genom att under telefonsamtal fälla ett yttranden av innebörd att om han inte fick tillbaka henne så fanns det ingen anledning att någon i familjen existerade.
- d) Den 1 maj 2004 genom att under telefonsamtal fälla yttranden av innebörd att han inte längre stod för konsekvenserna av sitt handlande och att hans handlande skulle komma att framkalla stora insatser från polisens sida.”

A.H hade ringt AN.H cirka 25 gånger per dygn under de fyra månaderna. Tingsrätten dömde A.H för grov kvinnofridskränkning till sju månaders fängelse. I domskälen skrev tingsrätten att gärningarna utgjort ett visst samband och att var och en gärningarna utgjorde led i en upprepad kränkning av brottsoffrets självkänsla och varit ägnade att skada AN.H:s självkänsla. TR ansåg att gärningarna varit av lindrigare karaktär, men att antalet gärningar utgjort så många att de därför skulle bedömas som upprepad kränkning av AN.H:s integritet och typiskt sett varit ägnade att allvarligt skada hennes självkänsla.

Hovrätten dömde istället A.H till fyra månaders fängelse för ofredande och olaga hot eftersom domstolen inte ansåg att A.H:s gärningar varit ägnade att allvarligt skada AN.H:s självkänsla. Anledningen till att gärningarna varit ägnade att allvarligt skada AN.H:s självkänsla var med anledning av att paret i samband med gärningarna genomgick en uppslitande skilsmässoprocess och båda parter i förekommande ordväxlingar varit aktiva och aggressiva. Hovrätten anförde även att A.H förutom

vårdnads- och bodelningsfrågor hade ekonomiska bekymmer. AN.H hade därför ett ekonomiskt övertag i skilsmässoprocessen. Hovrätten lyfte även fram i domskälen att A.H inte utövat något fysiskt våld mot AN.H. Med hänsyn till att gärningarna var för sig inte varit allvarliga och med beaktande av gärningarnas bakomliggande skäl gjorde hovrätten således sin bedömning att rekvisitet *ägnade att allvarligt skada personens självkänsla* inte var uppfyllt.

Tf. hovrättsassessorn Ralf Järtelius var skiljaktig och ansåg att A.H skulle dömts för grov kvinnofridskränkning eftersom gärningarna varit ägnade att skada hennes självkänsla. Järtelius anförde förutom de skäl som tingsrätten lyft fram i sina domskäl i sitt ställningstagande att A.H:s syfte med gärningarna framförallt varit att få AN.H att återuppta relationen utifrån hans egna villkor och att övergreppen utan tvekan resulterat i en allvarlig psykisk press och inskränkt levnadsutrymme för AN.H.

Egen kommentar

I RH 2004:48 ansåg domstolen inte att kränkningarna lett till att kvinnans självkänsla allvarligt skadats med anledning av att mannens kränkningar begicks i samband med parets skilsmässa. Mannen som gjort tecken till kvinnan att han skulle skjuta henne, ringde kvinnan ca 25 gånger per dygn i fyra månader i vilket han hotade att bränna ner deras hus och förstöra deras egendomar, att det inte fanns någon mening för någon i familjen att leva om han inte fick henne tillbaka och att han inte längre stod för konsekvenserna av sitt handlande vilket skulle resultera i stora insatser från polisen. Hovrätten anförde i sina domskäl att både kvinnan och mannen varit aktiva och aggressiva och att mannen förutom vårdnads- och bodelningsfrågor hade ekonomiska bekymmer och att kvinnan hade ett ekonomiskt övertag. Domstolen vägde in förmildrande omständigheter som inte bara strider mot hur rekvisitet skall tolkas, d v s att gärningarna *typiskt* sett skall leda till att självkänslan skadas utan är även ett osynligt och indirekt patriarkat i vilket mannens intresse i förhållande till kvinnans prioriteras där den minst skall förväntas förekomma. Min tolkning av domstolens skäl till att inte döma mannen för grov kvinnofridskränkning är att kvinnan inte passar in i domstolens syn på ett brottsoffer. De antal och åsytningar som mannen gjorde kan inte utgöra något annat än att de varit ägnade att allvarligt skada kvinnans självkänsla eftersom antalet kränkningar är så pass många.

I RH 2003:11 hade en man misshandlat en kvinna som han sammanbodde med vid tre separata tillfällen. Misshandeln hade skett i parets bostad mellan den 20 april tom 25 april 2002. Frågan var om de åtalade gärningarna till sin karaktär och antal ansågs utgöra ett led i en upprepad kränkning.

- a) ” Den 20 april 2002 har [mannen] genom att dra henne i håret, ta tag i hennes armar och tilldela henne knytnävsslag i ansiktet, köra ett pekfinger i magen på henne och vrida om hennes vänstra ringfinger. Av misshandeln har hon förutom smärta och ömhet åsamkats svullnad, blånad och ett slitbrott på vänstra ringfingret, blånader på magen, höger överarm samt svullnader i ansiktet.
- b) Den 21 april 2002 genom att bita henne i ansiktet i näsan. Av misshandeln har hon förutom smärta och blodvite åsamkats ett bitmärke över näsan.
- c) Den 25 maj 2002 genom att dra henne i håret, ta tag i henne och kasta ned henne på golvet och slå hennes huvud i golvet, dels flera gånger slå hennes huvud i en vägg/dörr, dels ta ett struptag runt hennes hals. Av misshandeln har hon förutom smärta och ömhet åsamkats en svullnad ovanför höger öra och stelhet i nacken.”

Såväl TR som HovR:n ansåg att gärningarna var styrkta i sin helhet och ej kunde bedömas som ringa misshandel. TR:n ansåg att var och en av gärningarna utgjort ett led i en upprepad kränkning av kvinnans integritet och varit ägnade att allvarligt skada hennes självkänsla och dömde mannen till fängelse sex månader för grov kvinnofridskränkning.

Hovrätten gjorde bedömningen att misshandeln som ägde rum den 21 april 2002 respektive den 25 maj 2002 inte var tillräckligt allvarliga och därför inte kunde utgöra en upprepad kränkning. Hovrätten stödjer sitt domslut på att det krävs färre gärningar desto allvarligare en gärning är och att det måste föreligga minst tre gärningar för att kunna bedömas som en upprepad kränkning. HovR:n dömde mannen till fängelse fyra månader för de tre åtalade gärningarna.

Egen kommentar

Trots att de tre gärningar som mannen begått mot kvinnan inte kunde bedömas som ringa, så utgjorde inte kränkningarna led i en upprepad kränkning eftersom endast en av de tre gärningarna var att bedömas av mer allvarlig karaktär. De gärningar som domstolen inte bedömt som tillräckligt allvarliga hade mannen bitit kvinnan i näsan som förutom smärta resulterat i ett bitmärke, vid det andra tillfället hade mannen dragit kvinnan i håret, kastat henne i golvet och dunkat hennes huvud i golvet, bankat huvudet i en vägg/dörr och tagit struhtag om hennes hals. Dessa gärningar ansåg domstolen inte utgöra sådana allvarliga kränkningar att de var ett led i en upprepad kränkning. Hur allvarliga gärningarna skall vara när de är tre till antalet för att bedömas som en upprepad kränkning tar domstolen inte ställning till. Vad som går att utläsa ur domskälen är att om gärningarna som mannen står åtalad för är tre till antalet är det inte tillräckligt att alla tre gärningarna är allvarligare än en ringa misshandel och att det krävs att mer än en av gärningarna är av mer allvarlig karaktär.

8 Brotts relation till ringa misshandel, misshandel av normalgraden, grov misshandel och synnerligen grov misshandel

En misshandel innebär att någon ”*tillfogar en annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta eller försätter honom eller henne i vanmakt eller något annat sådant tillstånd*”. En kroppsskada är exempelvis sår eller svullnader. Sjukdom kan vara både en kroppssjukdom och ”psykisk sjukdom, psykisk invaliditet, psykiskt lidande som medför en medicinskt påvisbar effekt”. En misshandel kan även vara att någon tillfogar någon annan smärta eller försätter en annan person i vanmakt.¹²² Med vanmakt avses att en person försätter en annan person i ett medvetlöst tillstånd.¹²³ Om en misshandel varit livsfarlig eller om brottsoffret tillfogats en allvarlig sjukdom, en svår kroppsskada eller om gärningsmannen visat särskild råhet eller hänsynslöshet kan misshandeln bedömas som grov misshandel. Vid bedömningen om en misshandel skall bedömas som synnerligen grov misshandel beaktas huruvida misshandeln

¹²² Brotten mot person och förmögenhetsbrotten, Nils Jareborg och Sandra Friberg, s. 24f

¹²³ Brott och påföljder, Dahlström, Strand och Westerlund, s. 88

resultat i bestående kroppsskada, orsakat synnerligt lidande eller om gärningsmannen visat på synnerlig hänsynslöshet.¹²⁴

Innan fridskränkingsbrotten införande i den svenska straffrätten 1 juli 1998 var det möjligt att bedöma mer allvarliga fall av misshandel av normalgraden som grov misshandel när brottsoffret var en närstående kvinna. Införandet av BrB 4:4 a möjliggjorde att gärningar som var för sig bedömdes som relativt lindriga gärningar kunde leda till att straffvärdet uppgraderades, eftersom flertalet lindriga gärningar utifrån sitt sammanhang kunde bedömas som misshandel av normalgraden. Med lindriga gärningar åsyftades bland annat lindrig misshandel.¹²⁵ Genom införandet av fridskränkingsbrotten undvek man även de rabatteffekter som vanligtvis uppstod när någon skulle dömas till straffansvar för flertalet brott av lindrigare karaktär. En avsevärd rabatterning av straffvärdet gjordes innan 1 juli 1998, trots att det blev en justering uppåt i straffskalan. För grova brott som exempelvis våldtäkt, människorov, grov sexuellt utnyttjande och grov misshandel gällde både innan och efter införandet av fridskränkingsbrotten att dessa brott skulle dömas var för sig i brottskonkurrens.¹²⁶

I SOU 1995:60 ansåg några av ledamöterna i utredningen att ett tillägg skulle göras i BrB 3:6 för att det tydligare skulle framgå att misshandel kunde bedömas som en grov misshandel om ”*gärningen begåtts mot en närstående eller tidigare närstående person och ingått i en systematisk kränkning av denna*”. Genom att lagtexten tydliggjorde att en misshandel skulle karaktäriseras som grov misshandel när en kvinna eller annan närstående under en längre tid varit utsatt för upprepad misshandel skulle brottets allvarliga karaktär bättre få gehör inte bara i domstolen utan även ute i samhället.¹²⁷ Eftersom dagens lagstiftning redan medgav att en kvinna som misshandlats av en närstående man kunde bedömas som grov misshandel utgick regeringen ifrån att domstolen redan bedömde misshandelsgärningar mot närstående eller tidigare närstående som grov misshandel när förutsättningar för en sådan bedömning förelåg.

¹²⁴ Brotts och påföljder, Dahlström, Strand och Westerlund, s. 97

¹²⁵ Grov kvinnofridskränkning – en problematisk brottskonstruktion, SvJT 2000, Wennberg, Suzanne, s. 792

¹²⁶ Grov kvinnofridskränkning – en problematisk brottskonstruktion, SvJT 2000, Wennberg, Suzanne, s. 796

¹²⁷ SOU 1995:60 s. 427

Regeringen ansåg därför att förslaget inte skulle resultera i någon praktisk förändring.¹²⁸

År 1988 infördes en lagändring i bestämmelsen om grov misshandel, BrB 3:6. Den ändring som gjordes var att lagstiftaren bytte ut ordet ”synnerlig” till ”särskild”. Det var således en ändring av vilken kvalificering som krävdes för när en misshandel skulle kunna bedömas som grov. Genom att ändra lagtexten och sätta in ordet ”särskild” istället för ”synnerlig” ville lagstiftaren att domstolen skulle bedöma ett misshandelsbrott som grovt med ett mindre återhållsamt synsätt. Förändringen var ett mildare synsätt för att kvalificera en misshandel som grov misshandel.¹²⁹ Domstolen kunde i större utsträckning kvalificera en misshandel som grov när brottsoffret varit skyddslöst eller påtagligt integritetskränkande. I förarbetena framkom att kvinnomisshandel är påtagligt integritetskränkande och våld mot någon närstående som ett skyddslöst offer, ”*som exempel på synnerlig hänsynslöshet och råhet har också nämnts misshandel som förekommer vid upprepade tillfällen och under brutala former, t.ex. hustru eller barn*”. En misshandel som riktades mot en nära anhörig eller gravid kvinna bedömdes även innan lagändringen i regel som en sådan försvårande omständighet att misshandeln skulle kunna bedömas som grov misshandel.¹³⁰

Den 1 juli 2010 gjordes ännu en gradindelning i kvalificeringen av grov misshandel. I BrB 3:6 infördes ytterligare ett stycke i vilket grov misshandel även kunde bedömas som synnerligen grov misshandel med en straffskala på lägst fyra år och med ett oförändrat maxstraff på tio års fängelse. Bakgrunden till ändringen var att praxis för utdömda straff när det gällde grov misshandel endast i undantagsfall översteg fängelse i tre till fyra år trots att våldet varit av både tortyrliknande karaktär och resulterat i bestående svår kroppsskada. Straffen kritiserades för att vara alldeles för milda, så för att få domstolen att i större utsträckning döma ut straff hänförliga till straffskalans övre del infördes synnerligen grov misshandel. Grovt misshandelsbrott som skulle anses som synnerligen grovt är ett våld som inneburit långvarig och kraftig smärta, resulterat i bestående men eller svår kroppsskada eller stark dödsångest. Har misshandeln utförts mot någon som inte kunnat försvara sig som exempelvis barn

¹²⁸ Prop. 1997/98:55 s. 76

¹²⁹ SOU 1995:60 s. 430

¹³⁰ Prop. 1987/88:14 s. 17f

eller en äldre person är det enligt förarbetena en indikation på att kvalificera en misshandel inte bara som grov misshandel utan som en synnerligen grov misshandel.¹³¹

Det lägsta straffet för fridskränkingsbrotten är sex månaders fängelse. Regeringens skäl till att lägsta straff för kvinnofridsbrotten skulle ligga på sex månader var för att även kunna komma åt och inkludera lindrigare former av kränkningar i det nya brottet.¹³² Det högsta straffet för ringa misshandel är fängelse sex månader och det högsta straffet för misshandel av normalgraden är fängelse i två år.¹³³ En man som dömts för flertalet lindriga gärningar mot en närstående kvinna i vilket antalet lindriga brott utgjort misshandel av normalgraden kan han således för ringa brott dömas för grov kvinnofridskränkning vilket innebär en höjning med två svårhetsgrader eftersom annat straff än fängelse kan utdömas för misshandel av normalgraden. Lägsta straff för grov misshandel som varit särskild hänsynslös är fängelse ett år och grov misshandel som bedömts som synnerligen hänsynslös är minimistraffet fyra års fängelse. Fridskränkingsbrotten med ett minimistraff på sex månader utgör således en svårhetsgrad mellan normalbedömd misshandel och grov misshandel.¹³⁴

Brottsförebyggande rådet, (BRÅ) gjorde en studie på polisanmälda brott och tingsrättsdomar angående grov kvinnofridskränkning från brottets införande fram till slutet av december 1999¹³⁵ för att bland annat utröna och kartlägga hur allvarliga de kränkningar var som anmäldes och åtalades. Studien visade på att av de cirka 1 000 anmälda brott för grov kvinnofridskränkning i vilket närmare 10 procent resulterade i att en åklagare väckte åtal, bestod nästan 90 procent av gärningarna av allvarligare karaktär. Av misshandelsfallen var cirka 15 procent av lindrigare karaktär. Kartläggningen visade således på att gärningar av mindre allvarligt slag sällan blev aktuella för åtal och att en avsevärd minoritet av misshandelsfallen var av lindrigare natur såsom örfil eller dragning i håret.¹³⁶ Det här var statistik som visade på ett man inte genom införandet av grov kvinnofridskränkning kommit åt lindrigare upprepade kränkningar. Om det berott på att kvinnor inte anmälde upprepade kränkningar av

¹³¹ Prop. 2009/10:147 s. 17f samt <http://zeteo.nj.se.ezproxy.ub.gu.se/ppd/template.htm?view=main>

¹³² Straffrätt och mäns våld mot kvinnor, Burman, Monica, s. 184

¹³³ Brotts och påföljder, Dahlström, Strand och Westerlund, s. 93

¹³⁴ Straffrätt och mäns våld mot kvinnor, Burman, Monica, s. 183f

¹³⁵ Brå 2000:11 s. 7

¹³⁶ Brå 2000:11 s. 27f

lindrigare art eller att en åklagare inte ansåg att de fanns tillräckliga skäl för åtal framgick inte i studien.

I samtliga orefererade rättsfall från år 2009, SOU 2011:85, som gällt åtal för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning som överklagats till hovrätterna¹³⁷ framgick att domarna om grov kvinnofridskränkning i 97 % av fallen utgjordes av misshandel av normalgraden. Endast i undantagsfall utgjorde grov kvinnofridskränkning av lindriga brott och lindriga kränkningar förekom oftast i kombination med mer kvalificerade kränkningar.¹³⁸ Fridskränkningens utredningen ansåg inte att detta är ett problem som borde åtgärdas eller närmare utredas eftersom det inte förefaller vilka bakomliggande orsaker som föranleder att brott av lindrigare karaktär inte i stor utsträckning blir föremål för gärningar vid åtal för grov kvinnofridskränkning. Att inte se detta som ett problem som borde åtgärdas förklarar Fridskränkningens utredningen med att det inte finns något som styrker i vilken utsträckning systematiska lindriga gärningar i närstående relationer förekommer samt att den praxisgenomgång som gjorts visar på att ”lindriga gärningar förekommer inom ramen för fridskränkningens brott men då vanligen jämte mer kvalificerade gärningar”. Fridskränkningens utredningen ansåg således att syftet med införandet av grov kvinnofridskränkning i huvudsak uppnåtts men att det finns skäl att överväga om ytterligare brott borde ingå i fridskränkningens brott.¹³⁹

Det våld som sker i bostaden är i många fall ett våld med råa och hänsynslösa våldsinslag. Trots detta visar domstolen på en benägenhet att bedöma misshandel som män begått mot en närstående kvinna som ringa misshandel eller misshandel av normalgraden. Både domare och åklagare tenderar att i begreppet grov kvinnofridskränkning inkludera en vidsträckt skala på vad som utgör kvinnomisshandel i en straffskalans nedre skikt.¹⁴⁰ I valet mellan att rubricera en misshandel som misshandel av normalgraden eller som grov misshandel väljer domstolen i de flesta fall att gradera en misshandel åt det mildare hållet.¹⁴¹ När en ny straffbestämmelse i lagstiftningen skall tillämpas visar domstolarna på en benägenhet att förhålla sig till

¹³⁷ I de 327 domarna ingår även åtal mot flera brottsoffer i samma dom. I grov kvinnofridskränkning är det vanligtvis endast en målsägande.

¹³⁸ SOU 2011:85 s. 96 f

¹³⁹ SOU 2011:85 s. 97

¹⁴⁰ Den som verkar vettigast vinner, Sundén, Anna, s. 20

¹⁴¹ Den som verkar vettigast vinner, Sundén, Anna, s. 27

straffskalornas nedre del. När domstolen visar på restriktivitet att inte utnyttja hela straffskalan när sådana förutsättningar och omständigheter föreligger leder det till att brottets allvarliga karaktär inte står i proportion till utdömt straff.¹⁴² Enligt ett antal underrättsavgöranden hade en systematisk kvinnomisshandel inte rubricerats som grov misshandel trots att förutsättningarna sannolikt funnits.¹⁴³ Ett fall som talar för att en misshandel borde ha bedömts som grov misshandel är där en man systematiskt misshandlat en kvinna för att hon blev gravid igen. Efter några månaders graviditet misshandlade mannen kvinnan med sparkar och slag mot hennes mage för att hon skulle förlora barnet, vilket även skedde. Domstolen ansåg ej att mannen kunde dömas för grov misshandel.¹⁴⁴ I RH 1990:70 bedömdes inte heller mannens gärningar som grov misshandel även om mannens gärningar pågått under en längre tid och varit präglade av hänsynslöshet då han vid flertalet av misshandelstillfällena använt en tung lampfot och kofot mot kvinnan som upplevt att hon svävat i livsfara. De gärningar som kvinnan i NJA 1991 s. 83 utsattes för utgjorde inte grov misshandel, trots gärningarnas karaktär, antal och den tid som kvinnan utsatts för övergreppen. Det finns ej några publicerade rättsfall där domstolen i sina domskäl ansett att mannens gärningar mot en närstående kvinna visat på sådan råhet eller särskild hänsynslöshet att gärningarna bedömts som grova.¹⁴⁵

Egen kommentar

Den statistik som framkommit från både BRÅ och SOU 2011:85 visar på att kränkningar av mindre allvarlig karaktär mindre ofta blir föremål för rättslig prövning. Fridskränkning utredningen ansåg inte detta var ett problem som borde utredas. Att lindriga gärningar sällan blir föremål för åtal är enligt mig något som både borde utredas och åtgärdas eftersom syftet i den delen med bestämmelsens införande inte uppnåtts. Frågan är om det beror på att åklagare och domarväsendet i alldeles för stor grad är förankrade i invanda mönster och därmed förringar möjligheten att gärningarna skall bedömas ur ett helhetsperspektiv och inte behöver specificeras till tid och rum, eller om kvinnor inte anmäler systematiska lindriga kränkningar trots att de allvarligt påverkar hennes livssituation. Det är oavsett viktigt

¹⁴² Den som verkar vettigast vinner, Sundén, Anna, s. 21

¹⁴³ Den som verkar vettigast vinner, Sundén, Anna, s. 20ff

¹⁴⁴ Den som verkar vettigast vinner, Sundén, Anna, s. 19

¹⁴⁵ Straffrätt och mäns våld mot kvinnor, Burman, Monica, s. 175f, publicerade rättsfall angående grov misshandel senast kontrollerats 120701

att lindriga systematiska kränkningar inte förringas av rättssystemet och utreds varför de sällan blir aktuella för åtal. Om rättssystemet kan framhäva att systematiska kränkningar oavsett karaktär inte accepteras av samhället är det kanske ett första steg till att få kvinnor att i ett tidigt skede uppmärksamma omgivningen på sin livssituation istället för att förringa och dölja den.

Förutom att ringa fall av misshandel sällan innefattas i åtal för grov kvinnofridskränkning är det än mer sällan förekommande att upprepad misshandel av närstående bedöms som grov misshandel eller synnerligen grov misshandel. Trots att det är mer än 24 år sedan som systematiska kränkningar mot en närstående kunde utgöra en sådan försvårande omständighet att gärningarna kan bedömas som ett grovt brott och trots att det finns rättsfall tyder på sådana försvårande omständigheter att det skulle bedömts som en grov misshandel finns det inget publicerat rättsfall där systematiska kränkningar mot närstående bedömts som grov misshandel.

Synnerligen grov misshandel är en relativt ny införd gradering, vilket gör att det är för tidigt att kunna dra några slutsatser av varför upprepad misshandel inte bedömts som synnerligen grov misshandel. Vad som föranledde införandet av synnerligen grov misshandel är däremot av intresse. Anledningen till att en gradering av grov misshandel infördes var för att domstolen var för restriktiv med att utdöma straff i straffskalans övre del, trots att det framstod som uppenbart på grund av gärningarnas allvarigare karaktär att stränga straff skulle ha utdömts. Om domstolen inte är benägen att utdöma stränga straff även när både tortyrliknande gärningar förelegat och gärningar som resulterat i bestående svår kroppsskada undrar jag vilken karaktär och upprepning som domstolen anser skall föreligga för att bedöma misshandel mot närstående som grov misshandel.

9 Statistik

9.1 Våldets kostnader

Mäns våld mot kvinnor i nära relationer utgör ett allvarligt samhällsproblem. Förutom att våldet skapar ett oerhört fysiskt och psykiskt lidande resulterar våldet i omfattande ekonomiska kostnader för individen, samhället och våra framtida generationer.

Varje år kostar mäns våld mot kvinnor i nära relationer vårt samhälle över tre miljarder kronor. Om mäns våld mot kvinnor i övrigt, som till exempel olaga hot, våldtäkt av en okänd gärningsman eller stalking även skulle inkluderas hamnar denna samhällskostnad på minst sex miljarder kronor. I dessa tre miljarder kronor utgör kostnaden för rättsväsendet drygt en tredjedel. Övriga samhällskostnader som våldet leder till är bland annat för den psykiatriska vård och psykologiska hjälp en utsatt kvinna ofta är i behov av, kostnader i form av ökad sjukfrånvaro, kvinnans minskade arbetsförmåga och produktionsbortfallet som blir när en man avtjänar sitt fängelsestraff. Med anledning av att många kvinnor inte vill berätta om sin livssituation i vilket hon blir utsatt för våld av en närstående man är mörkertalet stort. Det stora mörkertalet resulterar i att den bakomliggande orsaken till en kvinnas alkoholism eller depression inte sätts samman med att hon blivit utsatt för våld i hemmet. De samhällsekonomiska kostnaderna för mäns våld mot kvinnor i nära relationer är därför sannolikt mycket högre. De mest förödande kostnaderna är dock de som är svårast att värdera, kostnaden för den utsatta kvinnan som förlorar en del av sin frihet och får leva i rädsla och kostnaden för alla de barn som får växa upp i en familj präglad av våld.¹⁴⁶

9.2 Brottstyper

9.2.1 De vanligaste brotten

Misshandel av normalgraden är den brottstyp som har förekommit i flest fall när en person har dömts till ansvar för fridskränkingsbrott. Olaga hot är det andra största brottstypen som förekommer i bestämmelsen om fridskränkning följt av ofredande.¹⁴⁷

Tabell 2

Preciserade gärningar som ingått i grov kvinnofridskränkning

Total antal domar utgjorde 159 stycken.

	Antal	Andel
”Misshandel; Brottsbalken 3:5	155	97,5 %

¹⁴⁶ http://www.nck.uu.se/Kunskapscentrum/Kunskapsbanken/amnen/Vald_i_nara_relationer 2012-05-

21

¹⁴⁷ En rapport från Åklagarmyndigheten 2007 s. 237

Olaga hot; Brottsbalken 4:5	101	63,5 %
Ofredande; Brottsbalken 4:7	42	26,4 %
Ringa misshandel; Brottsbalken 3:5	10	6,3 %
Olaga tvång; Brottsbalken 4:4:1	8	5,0 %
Hemfridsbrott; Brottsbalken 4:6:1	4	2,5 %
Olaga frihetsberövande, mindre grovt; Brottsbalken 4:2:2	3	1,9 %
Sexuellt ofredande; Brottsbalken 6:10	3	1,9 %
Hemfridsbrott, grovt; Brottsbalken 4:6:1	1	,6 %
Mindre grov våldtäkt; Brottsbalken 6:1:3	1	,6 %”

Källa En rapport från Åklagarmyndigheten 2007, s. 237

9.3 Åklagarmyndighetens påföljdsinventering

År 2005 fick åklagarmyndigheten i uppdrag av regeringen att kartlägga domstolarnas påföljdsval och straffmätning i bland annat fridskränkingsbrotten.¹⁴⁸ I åklagarmyndighetens utredning framkommer att under år 2005 dömdes totalt 255 män till fängelse för grov kvinnofridskränkning av de totalt 299 domarna som avsåg grov kvinnofridskränkning. I resterande 44 fallen utdömdes annan påföljd än fängelse. Medelvärde för utdömt fängelsestid var 10,6 månader. Det längsta fängelsestraffet som utdömdes för grov kvinnofridskränkning var tre år. Ingen man dömdes till fängelse som översteg 50 % av straffskalan.¹⁴⁹

9.4 Påföljd innan fridskränkingsbrottens införande

Innan fridskränkingsbrotten trädde i kraft resulterade misshandelsbrotten mot kvinnor som begicks mot en kvinna i en närstående relation i genomsnitt till ett fängelsestraff på 7,5 månader.¹⁵⁰

Egen kommentar

Även om införandet av fridskränkingsbrotten resulterat i att medelvärdet för utdömda fängelsestraff blivit högre, är det enligt mig förvånande att medelvärdet över

¹⁴⁸ Domstolarnas påföljdspraxis vid vissa våldsbrott, En rapport från Åklagarmyndigheten 2007, s. 3

¹⁴⁹ Domstolarnas påföljdspraxis vid vissa våldsbrott, En rapport från Åklagarmyndigheten 2007, s. 218

¹⁵⁰ Den som verkar vettigast vinner, Sundén, Anna, s. 23

fängelsestraff innan och efter bestämmelsens införande inte skiljer sig åt mer och att ingen man under 2005 dömdes till fängelse som översteg 50 % av straffskalan samtidigt som mäns våld mot kvinnor utgör ett allvarligt samhällsproblem och många gånger är ett våld av allvarlig karaktär som pågått under en längre tid innan det kommit till myndigheters kännedom.

10 Analys

När bestämmelsen om fridskränkingsbrotten infördes i det svenska rättssystemet var den unik och skiljde sig från hur en domare och åklagare var vana att döma och utreda sina fall. Brotten skulle bedömas utifrån ett helhetsperspektiv och gärningarna vara ”preciserade till sin karaktär och utförts inom en bestämd tidsperiod” Förarbetena gav en vägledning över hur den nya bestämmelsen skulle tolkas, men att det var upp till domstolarna genom praxis att utveckla förarbetenas generellt utformade begrepp och hur rekvisiten skulle tillämpas. I den praxis som gått igenom visar domstolen på en obenägenhet att sätt upp riktlinjer för begrepp och rekvisit när det gäller hur de skall tolkas vid en nedre gräns. Det gör att begreppen och rekvisiten kan tolkas alltför vidsträckt och blir svårt för domstolarna att förhålla sig till begreppen och rekvisiten på ett enhetligt sätt, vilket leder till rättsosäkerhet och spretig praxis.

Redan innan grov kvinnofridskränkning blev en del av den svenska straffrätten hade de problem som uppstår vid våld i nära relationer uppmärksammats. Genom praxis utvecklades möjligheten för en åklagare att inte behöva precisera alla gärningar till tid och rum. För straffansvar krävdes att några av gärningarna var preciserade. Vad individualiseringskravet ”preciserade till sin karaktär och utförts inom en bestämd tidsperiod” innebär är svårt att tolka. En genomgång av åklagarens gärningsbeskrivning i de rättsfall som refererats i uppsatsen visar på att begreppet används på det sätt som praxis utvecklats innan fridskränkingsbrottens införande. Om det var så begreppet skulle tolkas skulle det sannolikt tydligt framgå i förarbetena, vilket inte är fallet. Frågan är då i vilken utsträckning som begreppet kan och bör tolkas. En för vid tolkning av begreppet ”till sin karaktär” leder till att det kan bli svårt att rubricera brottets karaktär, om exempelvis en misshandel är ringa eller mer allvarlig, vilket är viktigt att kunna avgöra för att domstolen skall kunna bedöma om gärningarna är ett led i en upprepad kränkning och allvarligt skadat kvinnans

självkänsla. Preciserade till sin karaktär borde således rimligen tolkas som att de skall preciseras till den grad i vilket de är möjligt för domstolen att göra en kategorisering av varje brotts karaktär. I gärningsbeskrivningarna är gärningarna ofta preciserade till ett exakt datum, vilket kan vara mer än vad som är nödvändigt för att domstolen skall kunna utdöma straffansvar. Frågan är om gärningarna inte är för preciserade till tid och rum än vad som är nödvändigt för straffansvar och att det är där som åklagare och domstolen bör sträva efter en utveckling som står i bättre samklang med lagstiftarens intention.

Vad ”ju allvarligare kränkning desto färre antal” konkret innebär är svårt att utläsa eftersom praxis inte tydliggör begreppet på annat sätt än att det skall vara mer än två gärningar för att utgöra led i en upprepad kränkning. Hur allvarliga kränkningarna skall vara när det är tre gärningar som mannen står åtalad för redogör inte domstolen för i sina domskäl. Domstolen nöjer sig med att konstatera att inte tillräckligt många av gärningarna bedöms som så allvarliga att de utgör led i en upprepad kränkning och berör inte hur allvarliga gärningarna även bör vara i förhållande till antalet kränkningar. Hur allvarliga kränkningarna skall vara för att utgöra en upprepad kränkning när det är tre till antalet måste rimligtvis vara tre gärningar som inte endast är av lindrig karaktär som exempelvis tre örfilar. Däremot kan inte heller domstolen anse att en man som står åtalad för tre gärningar mot samma kvinna, att varje gärning måste vara allvarlig för att han skall kunna dömas för grov kvinnofridskränkning. Det är för högt ställt krav som inte är förenligt med förarbetena. Eftersom kränkningar i nära relationer sedda i sitt sammanhang utgör en allvarligare kränkning än om de bedöms var för sig och för att kunna komma åt systematiska kränkningar som inte är av allvarlig karaktär med straff som står i paritet med brottet är det inte rimligt att alla tre gärningarna måste vara av allvarlig karaktär för att utgöra en upprepad kränkning. Rättsutvecklingen på rekvisitet led i en upprepad kränkning visar på en otydlighet över vad den nedre gränsen för rekvisitet skall vara och en restriktiv inställning från domstolens sida till att döma en man för grov kvinnofridskränkning när gärningarna som mannen står åtalad för är tre till antalet och inte bedöms som ringa kränkningar. Den benägenhet som domstolen visar till att bedöma ett misshandelsfall som ringa misshandel eller misshandelsfall av normalgraden trots att misshandeln borde ha kvalificerats som allvarlig minskar även möjligheten till att ett fåtal gärningar som en man begått mot en närstående kvinna bedöms som en upprepad kränkning. Förutom

att rekvisitet led i en upprepad kränkning behöver en vägledning ifrån HD för vilken nedre gräns som skall gälla i förhållande till gärningarnas karaktär och antal, måste även domstolen våga bedöma gärningar som allvarliga när förutsättningarna för en sådan bedömning föreligger.

Rekvisitet ägnade att allvarligt skada kvinnans självkänsla skall bedömas utifrån om de gärningar som kvinnan utsatts för i förhållande till antal och karaktär typiskt sett kan bedömas skada hennes självkänsla. Det är precis som rekvisitet led i en upprepad kränkning själva gärningarna som skall ligga till grund för bedömningen. Någon vägledande praxis över hur många gärningar i förhållande till dess karaktär som krävs för att gärningarna skall anses ägnade att allvarligt skada kvinnans självkänsla ger inte domstolen. Istället tar domstolen i sina domskäl in förhållanden som inte skall ha betydelse för om rekvisitet är uppfyllt eller ej. Omständigheter som domstolen ansåg föranlett att kränkningarna varit ägnade att allvarligt skada en kvinnans självkänsla var genom att exempelvis beakta hennes hela situation. En livssituation i vilket hon saknade ett socialt nätverk, var nyinflyttad till Sverige och inte talade svenska. Andra omständigheter som domstolen vägde in och där domstolen inte ansåg att rekvisitet var uppfyllt var på grund av att mannen hade det svårt på jobbet, sämre ekonomi än kvinnan och att gärningarna begåtts under en uppslitande skilsmässoprocess i vilket båda parter varit aktiva och aggressiva, samt att mannen inte brukat fysiskt våld mot kvinnan. De båda rättsfallen visar på att rekvisitet bedöms utifrån kvinnans ställning och person och inte utifrån om gärningarna typiskt sett resulterat i att kvinnans självkänsla allvarligt skadats. Det sätt som domstolen valt att tillämpa bedömningen av rekvisitet är inte förenligt med förarbetena, det leder till spretig praxis med alltför fria tyglar för domstolen som kan påverka rättssäkerheten och att en kvinna som inte passar in i domstolens syn på brottsoffer leder till försämrade möjligheter att få en man dömd för grov kvinnofridskränkning.

Att de brott som inte bedöms som ett grovt kvinnofridsbrott generellt sett resulterar i en sänkning av utdömt fängelsestraff visar i liten utsträckning RH 2003:11, RH 2004:48 och RH 2008:7 på. I samtliga fall hade TR dömt mannen till ansvar för grov kvinnofridskränkning. I RH 2003:11 dömdes mannen i TR för grov kvinnofridskränkning till fängelse 6 månader. Hovrätten dömde istället mannen för varje gärning och sänkte straffet till 4 månaders fängelse. I HR 2004:48 dömdes

mannen av TR till 7 månaders fängelse för grov kvinnofridskränkning, en dom som ändrades i hovrätten till 4 månaders fängelse där mannen dömdes för ofredande och olaga hot. I RH 2008:7 dömdes mannen i TR till 6 månaders fängelse för grov kvinnofridskränkning som ändrades i hovrätten till 3 månaders fängelse för tre fall av misshandel och två fall av olaga hot.

Även om tanken var god, att uppmärksamma mäns våld mot kvinnor i nära relationer och det allvarliga samhällsproblem som detta våld utgör genom att rubricera brottet som grov kvinnofridskränkning, har rubriceringen visat sig vara ogynnsam inte bara för den enskilt drabbade kvinnan utan även för kvinnor, andra brottsoffer i nära relationer och samhället överlag. Genom att rubricera brottet som grov kvinnofridskränkning har kvinnans roll som offer fått alltför starkt fokus, vilket gör att gärningarna, dess antal och karaktär hamnar i skymundan vid domstolens bedömning för om rekvisiten är uppfyllda eller inte. Kvinnans roll som brottsoffer förankras och kvinnor som av domstolen uppfattas som ”starka”, genom att exempelvis anmäla sin plågoande till man innan det gått för lång tid, som står upp mot mannen, sitter rakryggad i en domstolsförhandling, är välutbildad med en bra ekonomi riskerar att inte uppfattas som brottsoffer och att gärningarnas karaktär och antal därför förringas av domstolen. Brottsens alltför starka fokusering på kvinnor som brottsoffer och en man som gärningsman blir en indirekt diskriminering av samkönade relationer och riskerar även att de män som utsätts för systematiskt våld i en nära relation inte ser sig som ett brottsoffer eller skäms för att vara en man som utsätts och därför inte vågar tala om sin livssituation eller be om hjälp att förändra den. En av grogrunderna till mäns våld mot kvinnor är mannens överordnade ställning i förhållande till kvinnan som präglar samhället över tid och rum. En rubricering utifrån kön och inte endast utifrån att vara människa oavsett kön, föranleder istället att förlegade uppfattningar av kvinnan som det underordnade könet och ställning i samhället tar ännu längre tid att förändra vilket i förlängningen leder till att samhällets bekämpande av mäns våld mot kvinnor i nära relationer tar ännu längre tid att bekämpa. Trots att det i förarbetena klart och tydligt framgår att BrB 4:4 a andra stycke endast skall visa på vem som är brottsoffer i förhållande till gärningsman för att uppmärksamma mäns våld mot kvinnor i nära relationer har HD ansett att första stycket kan bli aktuellt trots att gärningsmannen är en man och brottsoffret en kvinna som var tillsammans. Förutom att HD:s avgörande riskerar att ge missvisande statistik

över mäns våld mot kvinnor i nära relationer är det samhällets tid och resurser som använts, tid och resurser som kunde gjort bättre nytta någon annanstans för att bekämpa mäns våld mot kvinnor.

11 Avslutande kommentar

Kvinnans roll i samhället idag står långt bort i förhållande till kyrkans och Rousseaus uttalanden. Vad som inte är att förnimma är att kyrkans och Rousseaus uttalanden är en inställning som präglat samhället under många år och om än i mildare framtoning även idag bidrar till det allvarliga samhällsproblem som mäns våld mot kvinnor utgör. Det är därför viktigt att våld mot kvinnor i nära relationer som är både ett mångfacetterat och allvarligt problem bekämpas. Att bestämmelsen utformats utifrån ett kvinnoperspektiv för att komma åt mäns våld mot kvinnor är nödvändigt. Däremot är bestämmelsens indelning i två brottsrubriceringar ett politiskt ställningstagande som inte hör hemma i den straffrättsliga regleringen, utan är ett problem som skall uppmärksammas genom andra myndigheters försorg.

Källförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1987/88:14

Prop. 1997/98:55, Kvinnofrid

Prop. 1998/99:145, Ändring av kvinnofridsbrotten

Prop. 2009/10:147

Offentliga utredningar

SOU 1995:60, Kvinnofrid. Huvudbetänkande av Kvinnovaldscommissionen, Del A

SOU 2011:85 Fridskränkningens brotten och egenmäktighet med barn, Betänkande av fridskränkingsutredningen

Annat riksdagstryck

Ds 1996:28 Remissammanställning Kvinnofrid (SOU 1995:60)

Rapporter

En rapport från Åklagarmyndigheten 2007, *Domstolarnas påföljdspraxis vid vissa våldsbrott*

Rättsfall från HD

NJA 1991 s. 83

NJA 1992 s. 446

NJA 1999 s. 102

NJA 2003 s. 144

NJA 2004 s. 97

Rättsfall från Hovrätterna

Hovrättens dom Mål nr B 440-11 dom 120314

RH 2008:7

RH 2006:29

RH 2004:48

RH 2003:11

Litteratur

Asp, Petter, *Internationell straffrätt*, Iustus förlag AB, Uppsala 2011

Asp, Petter, Ulväng, Magnus, Jareborg Nils, *Kriminalrättens grunder*, Iustus förlag AB, Uppsala 2010 (Tryck Edita Västerås 2010)

Berglund, Kerstin, *Straffrätt och kön*, Iustus förlag AB, Uppsala 2007

Brottsförebyggande rådet, *Grov kvinnofridskränkning. En kartläggning*, BRÅ-rapport 2000:11

Brottsförebyggande rådet, *Utvecklingen av dödligt våld mot kvinnor i nära relationer*. BRÅ-rapport 2007:6

Burman, Monica, *Straffrätt och mäns våld mot kvinnor – Om straffrättens förmåga att producera jämställdhet*, Iustus Förlag AB, Uppsala 2007

Dahlström, Strand, Westerlund, *Brott & påföljder*, (4:e upplagan), Bruuns bokförlag, 2011.

Ekelund, Per Olof, Bylund, Torleif och Edelstam, Henrik, *Rättegång tredje häftet*, (sjunde upplagan), Norstedts Juridik AB, Stockholm 2006

Holmqvist, Lena, Leijonhufvud, Madeleine, Träskman, Per Ole, Wennberg, Suzanne, *Brottsbalken – En kommentar Del I (1-12 kap.) Brotten mot person och förmögenhetsbrotten m.m.* (Studentutgåva 6), Norstedts Juridik, Stockholm 2009

Jareborg, Nils, *Allmän kriminalrätt*, Fritzes förlag, Malmö 1995

Jareborg, Nils, Friberg, Sandra, *Brotten mot person och förmögenhetsbrotten*, Iustus förlag AB, Uppsala 2010

Leidman, Sven-Eric, *Från platon till kommunismens fall*,
AIT Falun AB, 2000

Leijonhufud, Madeleine, Wennberg, Suzanne, *Straffansvar*,
Elanders Gotab, Stockholm 2005

Martinger, Sven, *Norstedts Juridiska Ordbok – Juridik från A till Ö*, Elanders Gotab,
Stockholm 2003

Nordin, Svante, *Det politiska tänkandets historia*, Studentlitteratur 1999

Wennberg, Suzanne, *Introduktion till Straffrätten*, (åttonde upplagan), Nordstedts
Juridik AB Stockholm 2010

Widerberg, Karin, *Kvinnor, klasser och lagar 1750-1980*, LiberFörlag Stockholm
1980

Svensson, Eva-Maria, *Genusforskning inom juridiken*, Högskoleverket, Stockholm
2001

Sundén, Anna, (red.), *Den som verkar vettigast vinner*,
Scandbook i Falun, 2004

Viktor, Dag, *35 års utredande. En vänbok till Erland Aspelin*,
Regeringskansliets offsetcentral, Stockholm, 1996

Elektroniska källor

<http://bra.se/bra/brott--statistik/kvinnomisshandel.html>

http://www.nck.uu.se/Kunskapscentrum/Kunskapsbanken/amnen/Vald_i_nara_relationer_2012-05-21

<http://zeteo.nj.se.ezproxy.ub.gu.se/ppd/template.htm?view=main>

Artiklar

Wennberg, Suzanne, *Grov kvinnofredskränkning – en problematisk brottskonstruktion*, SvJT 2000, 792-804

Burman, Monica, *Begreppet närstående vid våld i nära relationer – en lagtolkning av HD i lagens anda*, JT 2004-2005, S. 133-144.

Larsson, Monica, *Kvinnors rätt till nödvärn*, SvJT 2002, s. 668-685